

Josip Stjepan Relković

Kućnik

(izbor)

eLektire.skole.hr

Sadržaj

[Predgovor] _____	8
I. UZROK MOJEGA POSLA _____	10
II. SADRŽAJ KNJIGE _____	13
III. RAZDILJENJE SADRŽAJA _____	18
SIČANJ _____	21
VELJAČA _____	24
OŽUJAK _____	27
TRAVANJ _____	29
SVIBANJ _____	33
LIPANJ _____	38
SRPANJ _____	43
KOLOVOZ _____	47
RUJAN _____	50
LISTOPAD _____	56
STUDENI _____	59
PROSINAC _____	62
ZAVRŠAJ POSLA _____	65
Rječnik _____	69

KUĆNIK

Što svakoga miseca priko godine
polju, u brdu, u bašči, oko marve i živadi
oko kuće i u kući činiti i kako zdravje
razložno uzdržati ima
iz dugovičnog vižbanja starih kućnika
povadi i u slavonskom glasu izdade

Josip Stipan Relković
od Ehrendorf
slavne djakovačke biskupije štabski parok
u Vinkovcih

Njiovoj ekscelenciji prisvitlomu, visoko-plemenito-rođenomu
gospodinu, gospodinu BARONU de VINS, njiovo
cesaro-kraljevsko-apošolskoga veličanstva otajnom vićniku stanja,
vitezu od velikoga križa vojničkog Reda Marije Terezije,
generalu od artilerije, vlastitelju jedne pišačke regimente,
general-inspektoru istočnih krajina
etc., etc., etc.

Njiova ekscelencija,
presvitli,
visoko-plemenito-rođeni,
primilostivi
gospodine gospodine!

Njiovoj ekscelenciji dužan sam ovi moj mali posao, koga visoko spomenita, prije pridivši i našavši da je za korist slavonskih domorodaca od mene (koliko mi je moguće bilo) nagođen, po jednom na mene odpravljenom odpisu od 5-toga travnja 1792ge godine primilostno dostojala se jest pod svoje zaštitenje i obranbu primiti, i dopustiti, pod njiove ekscelencije viteškim imenom u tisku izdati.

Malen sam ja, i nemoguć, k' slavi glasovitog imena njiove ekscelencije, koje tolikima dostojanstvi pravo zaslužene vridnosti jest odičeno i proslavljeno, ovim mojim poslom što god pridati, većma poznajući da od istog priuzvišenog njiovog imena vas oni ugled i vridnost knjižici mojoj pristaje, koju ona ni od sebe ni od mene ne ima.

Zato, koliko su oni srićni, koji se samo primilostivog ogleđa i uspomene njiove ekscelencije vridni najđu, za toliko ja moju knjižicu srićniju cinim, koja istim imenom i dostojanstvom njiovoga priuzvišenstva kanoti na čelu jest zabilježena i nakićena.

Za ovu pravisoku milost priponizno zafalan, dok sam živ, ostajući u priklonitom podvrženju, i nepristajnom visoko-štovanju, jesam

Njiove ekscelencije, prisvitlog,
visoko-plemenito rođenoga
primilostivoga gospodina, gospodina!

U Vinkovcih
na 16. svibnja,
1795.

Nedostojni sluga
Jos. Stip. Relković
od Ehrendorf
Štapski parok

Dobrovoljni štióče!

Kada smotriš da sam se je u ovoj knjigi svitovnim poslom zabavio, koji sam dušobrižnik ili duhovni čovik, nemoj me ukorno potvorati da sam *srp u tuđu žetvu unio*, to jest: da sam se onim zabavio, što me se ne dotiče kano duhovnika. Mislio bo sam da se meni kano takvomu svaki oni posao, zanat i znanje pristoji, koji, ne smetajući moju dužnost duhovnu, ni Boga, ni iskrnjega ne uvriđuje; akoli ćeš od mene veće svidočanstvo ovoga mog uzroka, otvori Evanđelje Isukrstovo, koje mi duhovni ljudi stadu Božjem štijemo, i najti ćeš ondi da je *Kraljestvo nebesko prilično kralju, postavljajućem razlog sa slugama svojima!* I evo ti u Kralju *Kućnika*, koji oblast ima svrhu ukućana svojih, koji za sva dila i poslove njiove znati mora. Najti ćeš ondi *oca obitili, koji najma težake u vinograd svoj*. Najti ćeš čovika koji je *izišao sijati sime svoje* (razumije se: u zemlju obrađenu, koji posao jest *Kućnika*), drugoga koji *blago u njiovi skriveno iskapa*, i ženu koja *meće kvas u mlivo da uskisne!* Nisu li sva ova poslovi kućnika, kojima se svi baviti i od kojih svi živiti moramo? Ako li veliš da se ove prilike duhovnim načinom razumiju, znadem i to; ali odgovaram da budući rič Božja nije prazna, veće sasvim potpuna, tko će reći da Spasitelj svita u ovih prilikah nije nas takojer učio kako nam valja na svitu za vrime živiti, kada nam je u drugima misti pisane riči svoje nauk ostavio; kako nam valja od naših poslova *dar Bogu na oltar doniti*, kako od istih valja iskrnjemu dilovnu ljubav ukazati, kako valja *trgovati* (samo ne u crkvi, koja *Kuća molitve* jest!) s jednom ričjom: kako i odašta *valja dati cesaru što je cesarovo, i što je Božje Bogu*.

Iz ovoga vadim da nisam ovim poslom obišao zvanje i stanje moje, nego sam činio ono što se i mene, kano čovika u društvu živućega dotiče! - Ne mećem se u višja znanja, veće ona ostavljam onima koji su priliku i sriću imali od njih toliko naučiti, da mogu i drugima štogod u pismih podiliti; ja sam ovim obilno zadovoljan, ako sam istom što pogodio ovdi tako ispisati, da se tko višto i korisno mojim ubavištenjem poslužiti more.

Od pravopisanja i riči kojima sam se služio, i o koje se mlogi našinac u svakoj naškoj knjigi najprije zapne, neću se mlogo prigovarati, jer je dosada svaki pisao kako je znao i ktio; samo to reći imam da dogod se tuđima slovi, to jest: latinskima služimo, dotle moramo ona među sobom tako slagati kako izgovaranje naših riči zaktiva; to isto čine, kako poznato jest, svi oni narodi koji se latinskima slovi u svojih pismi služe, i u tomu veće smo skoro jedini. Ali bi ja ktio da bismo još nadslovke (*accentus*) u naše pismo primili, jer ovi jednako glaseće, ali različno znamenujuće riči razlučuju; toliko većma pako nadslovci tribuju u pismopisu (*poesis*) jer u ovom nije dosta samo da se slovke na kraju redaka slažu, veće da se riči po glasu rede, kako gdi dulji ili kraći tribuje. A tko ne zna kako kod nas u svakom skoro selu drugačije riči se izgovaraju? Jedna ista ovdi se kratko, ondi dugačko javlja, u jednom mistu prosto, u drugom polak pivajuć govore, ako jim se i neće svaki put pivati! - Otkuda ova razlika, nego što ne imamo u našem pismopisu utvrđene glasomire, dolazi? Ovu doisto ja ne bi znao drugačije, nego nadslovci urediti i razbiliti.

Najposli: morebit će se u ovoj knjigi gdikojta rič najti koju će tko, da nije naška, reći, jer nije ondi u običaju gdi se štije. Tomu, mislim, da ću zadovoljiti, kada mu odgovaram: da je dosta što se ona rič dobro naški razumije. Pismopisci tribuju više riči nego jih ima prosti puk koji samo jednovrsno one stvari imenovati znade o kojima se svaki dan bavi. Ono pako što je izvan njegovih očiju i ruku, niti poznaje, niti zvati znade. Stari Latini za raširit svoj jezik mloge tuđe, osobito grčke riči, jesu polatinili, ili samo u svoj izgovor primetnuli, uzdržajući ono što grčki zlamenuju, i nitko nije rekao da ne valjaju ili da ne tribuju. Što je više? I sada u mloge, od sebe ričma dosta plodne jezike tuđe riči (ne znam radi koje potrebe ili uresa) mišaju, kano: u nimački francuske i đačke, u druge engleske, talijanske etc. meću; mislim dakle da ni ja nisam ukora zaslužio ako sam u ovoj knjigi morebit koju našku rič upisao koja se u svakom našem selu jednako ne razumije. Da li ako sam znao kojoj stvari ime naditi, koja do sada kod nas nije u običaju bila i tudi mislim, nisam falio, budući da isti nikošnji rimski vićnik Cicero, najbolji latinskoga govorenja naučitelj opominja, da ktijući zvati one stvari koje još kod nas nisu, *služimo se onima ričma koje sami načinjamo i novimo*.

Primi dakle ovi moj posao, dobrovoljni štioče, za dobro u komu, ako što nisam upravno načinio, barem ktio sam upravno načiniti, i to je dosta. Morebit ću kadgod ili ja, ili tko drugi moje pomanjkanje ispraviti, ili ispuniti.

Međuto živ i zdrav budi.

I. UZROK MOJEGA POSLA

Odkako se sam sebi poznadoh
i priliku viditi imadoh
kako ljudi na svitu živare,
trude mučno i za posao mare
kako sluga i gospodar teži
da što steče, i zalud ne leži
da i oni koji se bogat štima,
kako radi da još više ima,
počeh mislit, istražujuć: zašto
čovik trudi i meće se našto?
Neka veće težak njivu para
nek' zamašno sikirom udara,
nek' on kopa i marvu timari,
to i jesu baš njegove stvari;
ali zašto mogući se muči,
koji svašta obilno dokuči
i imade da živiti more
pak još više napunjuje dvore,
o svačemu zabavljajuć' ruke,
niti posla, niti biži muke?
Još i oni koji imaju vladu
i drugima zapovidat znadu
često pamet od knjiga odvrate
ter žestoko za poslom se late.
Jedni sade raskošne bostane
drugi rade da voćka postane
iz divljadi, pitomeći drvo,
čine da jest što nije bilo prvo.
Opet drugi raskošje imade
gojit ždribat i jaganjce mlade
ili drugu živinu zamiće;
što sam ne zna, drugog' pita više,
ili traži među knjigah starih,
kako koji onu stvar timari.

Ova dotle u sebi razbirah,
dok se pamet k' znanju ne dotira(h):
kako *čovik* na svitu postade
kad' Stvoritelj njemu *biće* dade,
da *bude*, bi koji prije *ništo*,
neg' od zemlje načinjajuć višto,
navlastito u zemaljskom' rajju

Općinska tegoba
života čovičjega.

Zašto svaki čovik
muči se i radi?

Mogući i sasvim
obilujuć takojer
rade.

Različiti poslovi
čovičanski.

Čovik zato radi
jer je od zemlje stvoren.

stvari ga - to Svete knjige daju,
u komu stvor vas biše ostali
veće gotov, veliki i mali:
biše ptice leteće po zraku,
zemlja ima čestvornogu svaku,
i pitoma živad svrhu toga
bi na zemlji, svrhu broja mloga,
i u vodi plivajuće zviri;
Bog *čovikom* vaskolik stvor smiri!
Zašto? - nego da videć' gotovo
čovik svašto, pozna dobro ovo,
i da ista gledanja lipote
od sveg' stvora čovika ukrote,
čineći ga u svem' dužna Bogu,
po kom' svaka tako stajat' mogu.

Ali čovik zanese se tužan!
Odma posta pravdi Božjoj dužan,
dok zapovid, koja jedna bija,
on pristupi, i poznade griha!
Odma smrt mu nenadana pade
na život - nju neposluh izdade!
Odma zemlja koja cviče plodi
gustim trnjem čoviku urodi,
i kom' svaka zvir se umiljiva,
da joj *Adam* imena nadiva,
onom' posli izmetnu se svaka,
to zlo nami grih prvi isplaka!
Za kojim Bog čovika odluči
da na zemlji poslušuj se muči,
da ju krči, privraća i sadi,
i u znoju lica svoga radi.
Da živinu nepokornu kroči
da se s' trudom odiva i smoči...
Svi narodi miluju poslenu,
svakog diče zabave poštene:
kod starijih gledaše na ruke,
ima l' žulja od poslenu muke,
kojim biše okrutnuti dlani
za plemiće biše poštovani
i u *varoš* primiše se odmah,
smijuć' stajat', il' imati doma;
a mekušce kano nevaljale,
neposlenu ruke su izdale,
zato nisu ni primljeni bili
u *varoših* nit' stanovat smili!
Ta uredba kod starih Rimljana
za zapovid bijaše poznana,
uz ovu su na dvoru stajali

Zašto Bog čovika
najposli stvori.

Naravna potreba raditi
čoviku za pokaranje griha
dužnost postade.

Odsuda Božja svrhu
krivoga čovika.

Kod starih plemići na
dvoru, osim u varoša(h)
stojeći, poslom težačkim

plemeniti, i poslovat znali:
polje dilat, i što od težaka
jest, njim znana bi zabava svaka;
od njih i sad u našem viku
zemljovlastci tu drže priliku
kad u svoje zalaze imanje
i težačko izvišćuju stanje,
varoš onom ostavljajuć koji
u njem, znajuć rukodilje, stoji;
tako oni nadmićuć težake
poljske posle izvištiše svake,
plugom, srpom, motikom i veće
(što sadašnji svit popraviti neće)
počiniše na zemlji čudesa,
kim je čovik sit bio, i kesa.
Ovi pako, to jest *varošani*,
svak svoj zanat izvisiti kani
na toliko da se i sad čuda
od starine izdaju po svuda!
Malo rekoh: rukodilci biše
izmišljivci od bogovah višje,
zanat višto kad dotle tiraše
dokle u broj bogova* pristaše.

zabavljашe se.

Gospoda zemaljska, iliti
spa(h)ije i sada kod nas
na svojih imanjih stoje i
rade.

Zanatčije u varoših
stajaše i zanati nadmitaše
se.

* Tako je bilo za starih krivobožaca.

II. SADRŽAJ KNJIGE

Meni nije od zanata riči
kojima se i starina diči,
i našem' su naraštaju znani
(samo bolje za njime se gani
majstor tko se želiš nazvat od šta
vridnost dila da ti cine košta!)
Men' se samo pisati dopade
čim se vladat svaki kućnik znade,
koji sebi i općini radi:
polje sije i bostane gradi,
koji veže za koliće loze,
konje uči da jednako voze,
vola fata i u jaram veže,
ovcu brije i vunu rasteže -
s' jednom ričjom: koj se o svem' bavi,
što potribu kućansku sastavi,
da zna *vrime* pak i *način* dila;
s pomljom radi jer je ružna sila!
Ja ne pišem izmišljene stvari
niti što trud poslaniku kviri
nego ono što od mlogog' vika
uvižbano, poslenog čovika
pravcem vodi da se znade vladat,
i od posla svog koristi nadat.
Pravca vrime i način izdaju,
kad' i kako poslovi pristaju!
Ne znat radit, ili u nevrime,
trud se gubi i posao š njime.
Uči dakle poznavat vrimena
u godini - evo jim imena:
pramaliće iza zime ide,
u njem' dnevi i najviše vride,
za njim *lito* i vručine slide,
kada ljudi od umora blide,
posli *jesen* očituje svako,
koje trudi ili radi lako;
zima, u njoj poslenik uživa
i blaguje plod svojeg usiva,
kripeći se od svojega truda,
nit mu ukor, nit bila pokuda...
Da posluješ - rič je Gospodina:

Što je moja odluka
u ovoj knjigi.

Tko raditi hoće valja
da zna vrime kad se
što raditi ima.

Četvera godišna vrimena
redom imenuju se.

Osim nedilje i svetkovine

šest ćeš dana poslovati, to je:
svom godinom, na poštenje moje,
sedmi hoćeš počinit od dila,
ili svetac, il' nedilja bila;
dakle: osim zapovidnog dana,
sva godina jest za posao zvana.
Godina jer od *godbe* dolazi,
što će reći, to nadilje pazi:
dobar kućnik mora *godit* polju,
da litinu s' njega skine bolju,
mora *godit* i svojoj livadi,
iz nje sijeno da s' otavom vadi,
mora *godit* svojem' vinogradu,
da mu loze dobro piće dadu,
mora *godit* i svojoj živini,
da ju pod ham il' jaram sjedini,
mora *godit* i svojem' bostanu,
da mu voćke plodnate postanu,
mora bašči i svoj drugoj stvari,
da ga svojim donostvom nadari. -
Vrime dilje *misecma* se dili,
sad' se od njih govoriti mili:
i nje kućnik osobito pazi,
oni vrlo, jer s' puta zalazi
koj, kad' valja da se sadi voće,
drvo sići za ognjište hoće,
kada drugi povrtalje vadi,
oni istom smišlja se da sadi! -
U godini dvanaest miseci
ima, redom nje ovako reci:
sičanj prvi, *veljača* za njime,
trećem', velim, daj *ožujak* ime,
za njim *travanj*, koj *pristiže svibnja*
đugodnevi ovog' *lipanj* minja,
iza njega, omanjkajuć dane,
žeteocem i *srpanj* osvane,
ovog' *slidi* pak *kolovoz* prašni,
često munjom, a i ledom strašni;
rujan *vrime* i vrućine tiši,
kadšto znade vas biti u kiši
i kad tako razžali berače,
eto veće i *listopad* začē,
koj, kad goru zelenu opusti,
tad se izda *studen* prid usti;
poslidnji jest *prosinac* rutavi,
on ćud kaže u kožnoj opravi.
Ti miseci svu godinu čine,
uz nju *zvizde* imaju promine,

zapovidne, svu se godinu
radi.

Otkuda se godina zove?

Razdiljenje godine
na misece.

Dvanaest miseci
poimence.

Uz misece u poslovanju
paze se i zvizde,

koje davno uvižbaše stari
svaki vrime za njiovo mari,
ne kano da što vladaju one:
da plod zemlji, ljudma sriću gone
(jer Bog daje i sriću i ploda
brez njeg' nije napritka ni roda!)
veće jerbo kad' se koja mini
stari, znavši tko kako se kini,
i gledajuć' što urodi polja
jednu znaše da j' od druge bolja.
Po toj vižbi njim naravi daše
vrime znajuć i snage poznaše.

(...)

*Nedilja se sa Suncem polaže,
Misec pako ponediljka kaže,
Mars je Davor, on utorka nosi,
Merkur naško seb' ime ne prosi
već prolazi pod imenom sride,
za njim taki i Jupiter ide,
kom rekoše da četvrtka vlada,
Venus zvizda pak petku se nada,
pod Saturna subota zapada,
on nju uvik prid nediljom vlada.*

(...)

Zvizde idu za većima manje,
ne valja ti zaboravit na nje!
Njiju brojem uprav dvanajst ima,
svaka na sat svoju vladu prima,
premda one vladaju i dane,
alendarom, kako su izdane,*
i kazuju što se s' kojom čini.
Tom nje službom starina nakini
Skopac zvizda, prva med manjima,
prvu uru i vladati ima,
ili obdan ili obnoć bila
njoj je drvo pak i građa mila;
kada *Škopca kalendar* biliži,
ta(d) s' sikirom u šume se diži,
ili u njoj, kad' ti nije posla,
da ti zgodna ne b' uzalud prošla,
gdigod imaš posađeno voće,
sad se kaštrit i srizivat hoće.
Bika, druga od dvanaest zvizda,
svoje drugi sat kraljestvo izda;
u njem sitvom i sadom se vlada,

koje su veće i manje.

Kako se zvizde brez griha
paziti mogu, tko na nje
gledati hoće.

Veći(h) zvizda, ili
glavnih je sedam:

Sol

Luna

Mars

Mercurius

Jupiter

Venus

Saturnus

Manjih zvizda u
suncopasu (Zodiacus)
ima dvanajst.

Skopac.

Aries.

Bika.

Taurus.

* Skoro u svakom kalendaru biliže se pod onim zlamenjem pod kojim nje zvizdoznanci na nebu smatraju.

tko zeleni i voću se nada. <i>Dvojci</i> trećeg zapadaju sata, njih se nitko u posao ne fata, barem š njima što početi neće, jer zlu narav njim' starina meće. <i>Rak</i> četvrtom urom se zabavlja, pod njim dobro sitva se sastavlja, i sad koji plod u zemlji daje: rotkvi, luku rak dobro pristaje i svačemu što u koren ide: celjer, mrkva š njim sađena vride. <i>Lav</i> sat peti kraljevati hoće: on za drvo ne mari, ni voće, već se drži svakovrsnog cvita za kog' mladić i divojka pita. U pun misec što se s' lavom sije, to u cvitu baš ćelavo nije. <i>Divica</i> se ukazuje s' cvitom, šesti sat je njoj noćom i svitom. Ali ona s cvitom se ne bavi, već svim što nož baščovanski pravi, što se riže da bolje potira, pak joj nije ni u bašči mira, veće <i>salat</i> i sadi i sije, kada misec na manjak se dije. <i>Vagu</i> , naški <i>terazije</i> , hoće (samo mirit njima pravo tko će!) <i>vaga</i> sedmog' izminjuje <i>divu</i> , i š njom ona pomaže usivu: radit baščom divici pomaže obe posla (gdi ne fali) traže. <i>Skorpionu</i> osmu uru daju, i od njega malo dobra znaju, jer je sušan i raditi ne da, on se s dvojci baš jednako gleda. <i>Strilar</i> uru devetu nastaje i on lavu u pomoć se daje; cvit karamfil njim siju i sade, i o cvitu simenitom rade, koga hoće da uzrastan bude i gust, k' tom' se sa strilarom trude. <i>Divokoza</i> sat deseti mini, ta jednako i s rakom se kini, njemu sijat i sadić pomaže, što pod zemljom baščovani traže. <i>Vodenjak</i> , on do podne zapada i urom ti jedanaestom vlada. On se brine pomnjlivo za voće,	Dvojci. Gemini. Rak. Cancer. Lav. Leo. Divica. Virgo. Vaga, terazije. Libra. Skorpion. Scorpius, Scorpio. Strilar. Sagittarius. Divokoza. Capricornus. Vodenjak. Aquarius.
--	---

tko u njem prisadivati hoće.
Ribe, dvanajst kad bije, nastaju,
al' rasadi slabu pomoć daju,
jer što š njima zelja se prisadi,
u list ide, il' slabo se mladi,
ili trune; zato od njih biže,
niti sade što se u vis diže,
već u zemlji plod što nosi meću.
Ja tom' poslu prigovarat neću.
Kad uvištiš raditi ovako
bit će dilo teb' napridno svako,
jer ti način kad' starim ugađa
i svašto jim od usiva rađa,
mislim, ni tom' pofaliti neće,
tko u stope njiove se meće.

Ribe. Pisces.

III.

RAZDILJENJE SADRŽAJA

Uz vrimena i *način* valjade
po kom kućnik vladati se znade;
način ti je od poslenog reda
jer kućnika svaki posao gleda.
Ništa nije u kućništvu svemu,
da bi kućnik zabavio čemu,
rekav: to je od koristi male!
U tom' mlogi baš kućnici fale
jer što malo brigom zanemare,
s' tim sve kadšto kućništvo pokvare.
Il' izdaju vlastito neznanje
ili sebe da poznaju manje.
Kućnik jeste vladaoc u kući,
nevišt na se tuđe dobro vući,
nit' privarom, nit' krađom, ni mitom
dobar, već što kuću vlada svitom,
ravna, učen od kućanstva znanjem
i upravlja sa svime imanjem,
koje njemu uzdržaje kuću,
daje ranu, piće i obuču,
i odilo što kući valjade,
kad' on sa svim upraviti znade.
Kućnik nije koj od svojih štedi;
gladno družče, golo, boso gleda
a na dilo nerazložno tira
vazdan buči i ne daje mira.
On privarit od svake je strane,
jer kućani tad' kradom se rane,
kradom piju, kradom se oblače
i k' poslu se priko srca vlačē.
Kad' se tako, kao na jagmu, živi,
međ kućani jedno drugo krivi,
koje šta god odvišje dopade
i od drugog bolje ukrast' znade;
kad jih tako nazloba nadune
jedno drugo nepristance kune
a kućnika svi prid svakim ruže
na njega se, da ne valja, tuže.
S' toga biva rasap i nesloga,
s' toga kuća već pogibe mloga.
Kućnik nije koji rano liže

Tko raditi hoće
valja da zna i način
kako se što raditi ima.

Što je kućnik. Hauswirth.
Oeconomus.

Tko nije kućnik.

Uzrok nesloge i raspa
u kućah.

(težak pićem) i kasno se diže,
već je oni koji vazda trizan
i sveudilj je za kuću brižan,
koji zemlje zna dilit u sitvu,
kud luk valja, kad li sijat blitvu,
kud lan niče, kuda žito rodi,
kud sam kućnik po bostanu hodi
kuda loze grozđem se ponose
kuda kosci pokivaju kose,
kud se rani svinče i goveče,
živad i što kući smoka steče.

Kućnik nek je prama Bogu viran
pak kod kuće i izvana miran,
nek započme od bogoljubnosti,
i nek ima slideće kriposti:

providljivost u svakomu dilu,
više slidi dobrotu neg' silu,
neka bude svakomu svesrdan,
mloštvo vlada kano da je jedan.

Zlorek neka ne bude, ni psovač,
bio težak u polju, il' kovač,
il' dičan u većemu stanju,
il se krio u kućicu manju.

Zla rič nikog, ni psovke ne diče,
nit': tko mlogo nad družinom viče,
i što više nad kime se tare,
s tim kućani manje za njeg' mare.

Druge, koji slušaju ga, vriđa
i svakom se š njim družiti viđa.

Kućnik ako zvat se hoće vridan,
zlo u kući nek ne sluša bidan.

Nit' pripusća da što bude zloće,
čestit kućnik nju karati hoće,
pak će činit da je svakom pravo
i da bude sve u kući zdravo.

Jer tko svojih brigu ne imade
on se gorji od nevirnog znade,
buđuć viru zatajao ružno.

Tako će mu bit' kućinstvo tužno. (...)

Kućnik valja da znade *alate*
kima radit poslenici late.

Plug, zubaču, motiku - sikira
kad što fali na pravac natira;

ašov, grablje, vile i valjuga

često dobro isporuči pluga

sime zemlju kad sitnu zaktiva,

pod njom gruđa svaka u prah biva

i ostala koja hoće ruke

Tko je kućnik
i što znati mora.

Kućnika dužnosti i
kriposti.

Neka nije zlorek
ni psovač.

Neka nikakvo zlo
u kući ne trpi, nego
s načinom kara.
Neka svakom čini pravo,
i za svako u kući
brine se.

Kućnik mora znati i
imati alate kojima
se radi.

da mu radit nije smetnje, ni muke. (...)

Uz *alate* neka kućnik ima
marve, i zna poslužiti se njima.
Marva valja da pomogne vući,
konj, *vol* k tomu potribit je kući,
i štogod se još pod brime preže
ili štranjgu, il' jaram poteže.
Masla, mlika, sira i skorupa*
kući valja; (ta je rana skupa
jer ju kućnik na dvi strane redi:
da prodade, i za se uštedi)
zato drži: *krave*, *ovce*, *koze*,
poslidnje nek vrlo se ne množe.
Perje valja, vuna, koža kući,
od nje štogod da imaš obući;
perje pako da poležiš meko,
ja kućniku to potrebno rekoh!
(...)

Mora imati svakakove
potribne *marve* i živadi:
za vožnju.

Za smok.

Za odiću.

* Pravo naški skorup, inostranski: kajmak.

SIČANJ

Sičanj misec od *sičenja* ima
svoje ime; to je znano svima,
koji građu sikirama ore
il' za vatru drveće obore.

Otkuda ime sičnju.

I. Što se u polju radi

Kućnik ovog miseca na njivu
sipa đubre i godi usivu
komu misli orati prolicem
kada zemlja ogrne se cvičem.
Ali đubre ima biti zrilo,
jerbo što bi od prisnoga bilo
koje zemlji ne pomaže prije
nego kada sasvime uzrije.
(...)

Zrilo dubre izvažava se
na oraće zemlje.

II. Što se u brdu radi

Vinogradu što ćeš činit sada
kad se loza u nesvisti vlada?
Sok se doli ispod panja krije,
od mrazova gor' ići ne smije?
Veće čeka vrime Blagovisti
da se onda iz zemlje osvisti.
Među time prigledaj zagрте,
jer živine po trsju se vrte,
gazeć znaju otkrivati panje,
loza zebe i vina je manje.

Oko vinograda.

Prigleda se da marva
ne ugazi, i loze ne
otkrije.

III. Što se u bašči radi

C. Od obaranja i sičenja drvja

Na posljednjem četvrtu miseca
kad *podnevac** drvećem ne meca,

Kada je dobro građu
sići.

* *podnevac* - vitar koji od po dana puše.

nego bistro i suvo je vrime,
pazi dobro i služi se šnjime:
tad drvo kano mrtvo stoji,
njeg' nikakvi sok zemlje ne goji,
istom stoji, držeć se u žilah
s tog vitrena pokrši ga sila,
koja dulje u listu se hrva,
sočnom stablu vele udi mrva.
Onda ori sikirama građu
il' za kuću, il' bila za lađu;
tad bo, koja podsiku se drva
ne boje se truleži ni crva,
u ovomu misecu na kraju
stari ovo jošter više daju,
da se stražnjeg četvrta: jasinje,
cerovina, lisje, vrbovinje,
i brist siče, i sadre se kora,
tako dulje poslužiti mora.
To nek čini tko iz drva riže
štogod, ili kip iz lipe diže,
il' glavine za kolesa hoće
il' obuću od drveta tko će.
Usput moreš izsicati kolje,
koje ti je za ogradu bolje,
ili prosće gdi ne ima pruta,
od njeg gradba nije dugo kruta.

Zašto se na kraju sičnja
građa siče?

Za svaku se potribu sada
drvje siče.

VI. Što se glede zdravja paziti ima

K' zdravju snaga pomaže ti vele
(a svi ljudi prvo zdravje žele)
k' njem' se hoće čistoća u kući,
a ne naduh od sparine vrući.
Peć žestoka smak je od čeljadi
koja vani neodivna radi.
Bolje dakle odiveno tilo
sačuva se neg' kod peći vrilo,
gdi je mlogo u kući družine,
ondi mlogo od tuzge pogine.
Zato kuću po svaki dan meti,
paučina nek gredom ne leti,
sagni leđa i pod krevet gledaj
pod njim smeta zamitati ne daj,
pak po dvaput otvori prozore
i kroz vrata nek se vitri bore.

Što zdravju ob zimu
osobito udi.

Kako se zdravje čuva.

Kako se kuća snaži!

Kako izvitriti valja.

Kad zatvoriš, borovicom kadi*
(to u kući dobra žena radi).
U ostalom, što se zdravju ide
višti ljudi to u sičnju slide:
vruća jila s razlogom blaguju,
odiveni u toplo, posluju,
starim pićem pokripljuju snagu,
razlog slide, pak i narav blagu.
Brez velike potrebe toplice
čuvaju se, ne meću kupice,
niti krvi pusćaju iz žile,
starim nisu te navade bile.

Kakva rana i u zimi valja

* Borovicom, ili smrikom; nje zrnjem, ili bolje drvetom, i žuljem kadi.

VELJAČA

Veljači je od starine ime
dugo neću baviti se njime,
jer to i naš običaj svidochi
što njom biva. - Kazat ću u oči:
ovi misec bivaju poklade,
s kojih mlogi i griha dopade,
izgubivši i zdravje i novce,
lakovirne varajuć trgovce.
Navlastito: neljudski se vlada
mlogi - to je brez svakog' hinada,
pustivši se u proždrllost, tare
svoje zdravje, i krade domare
trošeć našto od potrebe nije,
kad nestane, tad uzdiše: gdi je!
Dobri ljudi drugačije rade,
i razložno provode poklade:
sastanu se na ljubazne časti,
jedan drugom slobodu povlasti,
jist i piti koliko je dosta,
da vrativ se, ne promaši mosta.
Ne oblače na sebe utvore,
već provode, mirni, razgovore
po starinski: med sobom *veljaju**
što od davna il' od skora znaju.
Od tud, mislim da *veljača* posta.
Od imena nje nek bude dosta.
(...)

Oda šta se veljača zove?

Radi neuljudnosti i
raspuštanja o pokladah
mlogi zla dopade.

Kako dobri provode
poklade.

III. Što se u bašči radi

C. Od obaranja i sičenja drvja

Trećeg, devet i petnajstog dana
za građu je pomlja odabrana,
tko u sičnju nje nasikao nije,
ili dobru još ne našao gdi je:
koja sada građa se obali,
ili prisna, il kad se opali,
neće trunit niti primit crva,

Kojih dana ovog miseca
građa se siče.

* *Veljam*, govorim, razgovaram se, stara naška rič, i dobra.

od nje bude: nad potokom brva,
i *ćuprija*, most koja se zove
(njoj platnice nek se česće nove)
il baš lađa, jer smotriše stari
da ni voda to drvo ne kvari,
koje sada za građu se ruši,
jer ga zima od soka isuši.
Od kog drvo pomanjkati znade,
kad o njemu o nevrime rade.
Sada: puta kad dobroga ima,
kućnik drva za vatru se prima,
cipa, vozi i slaže u fati
jer ga posli drugi posao lati.

Uzrok zašto se sada sičena
građa ne kvari.

Sada se drva za vatru, ili
fati cipaju i izvoze.

IV. Što se oko marve i živadi čini

B. Okolo živadi

Žene kupe sad pomljivo jaja
po kućarih i po drugih stajah,
pak čuvaju da kokoš nasade,
guska, patka da izvede mlade.
Što je veća sad do posli zima,
to kućanka veću brigu ima,
skupa jaja da na mlaku čuva,
mrzli vitar da na nje ne duha.
Ona meće ta kadkad u plivu,
tako zimom njima ljudi živu
brkom doli obraćajuć, čine
da postavno jaje ne pogine.
A za nasad u košaru meće
il' uborak pod postelju kreće,
da se kako dica ne prikuče,
ak' osite već jih ne bi muče!
(...)

Jaja se za podsadjenje
skupljaju.

Način ova sačuvati
i izdržati.

Kako se postavljaju.

V. Što se okolo kuće i u kući radi

B. U kući

Žene zimom vretena okreću,
što napredu pak za gredu meću,
da se suši, jer se bolje moće.
Vitao* bolji jest, motati tko će,

Pređa na vretenih kad se
odma ne smota, meće se
sušit; posli se na vitao
bolje nego na rašak mota.

* Vitao strmit na priliku, s koga motila od po fati dugačka izlaže, i š njega opet mogu se mosurati.

nego naši dugački raškovi,
s kima posao oteže se ovi.
Žene ližu s preslicom, i rane,
da brez beza koja ne ostane.
Ako j' dakle što koja naprela
koja nije se o kudilji smela,
nek sad radi da pređu ubili,
od nje stari ovo su vištili:
ako hoćeš dat bilinu pređi
(u praćaku ne stoj već leđi)
pređu složi u lonac i vari,
s vodom tiho, da se ne pokvari,
pak međuto i slamu od raži
na tavane u kotao slaži,
ter pepelom prosijananim pospi.
K tomu svaka kućanica dospi
koje stid je obući garavo,
il' što nije ubiljeno pravo;
među slamu poslaži predivo
il zeleno, ih bilo sivo,
vrilom vodom popari ozgore,
nad njim masni lug da meće žvore,
pak pristavi da tri ure vrije
ključ bacajuć, a ne da se grije,
zatim skini, i u ladnom peri
ter po motkah il' po plotu steri.
Mráz koji ti svrhu pređe pade,
bolje bilit od sapuna znade,
i što više ona noćom mrzne,
to se većma timari od przne.

Osobiti način pređu
ubiliti.

Što se tako ne iskuva,
to mrazovi iz pređe
izvuku.

OŽUJAK

Pramaliće *ožujak* izdaje,
on se k njemu imenom priznaje;
jer dok sniga popiju ledine
odmah *jaglac** u šumarku sine,
i ožuti, smijuć se pod grmom,
ravnim sja se i po putu strmom.

Izdaja ožujka i prolića.

I. Što se u polju radi

Ovi misec svakakvi poslovi
kućniku su na ruku gotovi
hoće l' istom težiti za njima
da litine svake vrsti ima?
U polju ga mnogovrstna ora
čeka s plugom, kako pukne zora,
jedna ište da podublje pluži,
druga, brazdu da s brazdom podruži,
to se miri korenom usiva,
kako koji u dubljinu pliva,
jer što dublje u zemlju utiče,
iz dubljega to oranja niče.
(...)

Mlogovrsnost poslova u
ožujku:

Oranje različito.

Koje se od dubljine
korena uzima.

IV. Što se oko marve i živadi čini

B. Okolo živadi

Kada lipo sunašce prosiva
višti pčelar dugo ne počiva,
već se rano prije sunca diže
i k pčelama pripravan dostiže,
pak podiže lagano uljišta,
ono neće u kom nije ništa,
i pogleda je l' pod njima crvi;
nje izmiće i nogama mrvī,
jer sad novog miseca plode se,

Pčelar raneći na lipom
vrimenu pogleda uljišta i
čisti od crvi.

* cvit prvi žuti, koji se po grmovih ugleda, u kiti cvatući.

ne znam od šta, što li je donese.
Kad na travah ukaže se cviče,
jer ga milo izmami proliće,
tad bit' pčele u zatvoru neće,
već svaka se ta za cvitom meće
i počima poslovat nanovo
(izgled pomlje je živinje ovo!) (...)
Suđe diži na drvene klupi,
pedalj jedan, i snažit pristupi
meti ozdol, paučine skini,
trave struži; s tog pčela ugini,
misto divjih, sij pitome trave
koje su jim ugodne i zdrave,
prva ime od pčela imade,
njoj su pčele osobito rade,
po tom stari nju pčelar poznaje,
koje hoće njoj nek ime daje.*
Uz nju *pelin* valja, i *rutvica*
(za svatove bit more kitica)
od *žalfije* i od *majorana*†
pčelam nije baš posljednja hrana,
i što god je mirisno, to hoće,
ili cviče ili bilo voće.
Izmed drvja draga jim je *lipa*
baš s mirisa, a i s lada lipa.
Pelin zato s rutvicom se sije,
da gad blizu njih stati ne smije,
jer njih miris stakore i miše
tira dalje, i tog što je više.
Zatim pčele podrizivat hiti,
kad već dobrim cviče zemlju kiti.
(...)

Kako polja procvatu, pčele
već naližu nositi;

Pčelinjak na samu u
ogradi i uljišta na
klupah dignuta biti
moraju.
Pitome i pčelam mile trave
nek se do njih siju.

Što od pčela
gad(a) odbija.

* jerbo ju naši različito zovu

† Das Mutterkrautel

TRAVANJ

Travanj misec imenom se izda,
on bo travom i cvićem se gizda;
nikoji ga prozivaju *lažkom*,
to znaš što je u jeziku naškom.
Lažak vrime svakojako *laže*:
sada kišu, sad sunce ukaže;
zvizdoznanci na njega su ljuti,
on bo njima često račun smuti!
Druga lasno pogode vrimena,
u *travnju* jim ne znadu imena,
kad upišu: *bit će lipo*, tada
kiša, kano: da iz kabla *pada*.

Po čemu se ovi misec
travanj zove.

Zašto se *lažak* zove?

II. Što se u brdu radi

Vinogradom drugog posla nije,
već svatko svog da sada otkrije,
kom *ožujak* ovi posao smete,
dok se snigom i smrzinom plete.
Komu pako ta nije navada,
da se zimus pokrivanjem vlada,
oni sada već ga zbilja riže
i prošasti posao dostiže.
Od rizanja u *ožujku* rekoh,
al vrimenom posla ne pritekoh
jer razlikom država i zime
tom nije svagdi u *ožujku* vrime.
Dakle: loze kakogod se rede,
tako višti nje rizači glede,
da u siče drugačije meću,
drugačije puštenicom kreću,
drugačije u brdih trsove,
drugačije na nizi gotove.
Koje uz put po bostanih vežu
uz žioke, nje ovako režu:
panj što niže neka k zemlji gleda,
njeg ne u vis već u širje redi,
da se lipše iz njeg loze vode,
prirasćuju i uz letve hode
tako štogod panj loza imade
nož se svakoj nad dva oka dade,

Vinogradi ako nisu do
sada, sada se otkrivaju,
obrizuju i okapaju.

Razlika u risanju.

Rizanje loze u siči, ili
špaliru.

Panj što niži, to bolji;
na njem se loze od godine

koja bližnja do glave se vide,
da iz svake po dvi loze slide,
koje litos uz letve se puste
uz nje grozđe da, i lisće guste.
Na godinu kad se rizat stanu,
nek se opet do dva oka ganu,
tako panj će u širinu ići,
siču lipu uz žioke dići,
samo loza kad se višto veže,
da povita na žioke leže
što se more kad se križa plodno,
i uz letve da raste ponosno,
il se krivo od panja povede
doljnja ošca da niz lozu glede.
Puštenicam baš jednako dilo
jest s prvima u rizanju milo,
samo ove što se puste rasti
da se grozđe nad lomačom plasti
a ob zimu povale se doli,
da je srce od smrzli ne boli.
(...)

do godine na dva oka, ili
pupa rižu.

Da panj u visinu ne
pođe, loza u vezanju
nek se višto navraća,
prikrsća i redi.

Razlika među lozom
u siči i puštenicom.

IV. Što se okolo marve i živadi čini

B. Okolo živadi

Guski meso, mast valja i pero,
jer što b' drugo u postelju sterao,
osim perja, da lagano sniješ,
ili gosta dočekati smiješ?
Za ledinu jest putnik brez novca,
malo boljem krevet daje ovca
ili konjska, kako vele, dlaka,
al' k tom leđa ne pristaju svaka!
Vojnik dasku i slamu obira
od tvrdine da s' budan obzira;
a kućnici ili neće vune,
manje mareć još za konjske strune,
da je kupe; ili leđa štede,
trudne kosti da po perju rede.
Koji perje priobira, oni
sada žene čupat guske goni;
guske, vrime kad zatopli, stiraj
u zatvor, pak š njih perje izbiraj,
poprsinu, s trbuha i s leđa
zgodno čupaj, do vrata je međa

Tvoja korist od gusaka:

Sad je vrime guske
čupati; kaže se vrime i
način, kako:

pak razluči sitne pavuljice,*
a ostalo, sastavivši dice
i čeljadi, počešljaj večerom,
stabku čisto rastavivši s perom.
Ovo će ti valjati pod rebra,
il novčenog ako želiš srebra,
moreš prodat perje za marjaše.
Al' su žene na to line naše!
One guske ispuste po polju
i već ako kad koju zakolju,
drugu korist od njiju ne znadu
nit pod sobom postelje imadu.
S guske sada samo perje pada,
njeg čestita poljem kupi rada,
zato narav sad ti kaže posla
da te ova ne bi korist prošla.

(...)

Već je vrime da se sime dili
svilnih buba, kom se ranit mili
da za vrime za koje jim stere
listje s duda, mloge novce bere!
U istinu pomoć je velika,
i steć' novac lagana prilika.
O njim ni dva miseca ne radeć
časom novca pak toliko vadeć
koliko ni za tri lita ne bi
steći, trudeć lako, mogao sebi!
Koji dosad imaše bagude,
valja da im i simena bude,
koje sami ostaviše sebi,
da falilo njim kupljeno ne bi.
Za bagude prvo valja zgoda
jer jih oni dosta malo proda
koji u tisnu nje na hrpu zbije,
njim prigusto drago stajat nije,
kako: niti gdi ne ima zraka
il' j' u sobi smrad, i tuzga svaka,
jer čistoću te hoće živine
i zrak - brez tog svilna buba gine.

(...)

Razlučenje perja i
češljanje krupnog za kuću
ili za prodaju.

Nemar naše čeljadi u tom
poslu.

Priporuka svilnih buba
radi vridnosti njiove
i lakote posla oko njiju.

Spravljenje ili
dobavljanje njiova
simena.

Najprije valja za nju
zgodu imati; ona kakva
biti mora?

* Pavuljice, sitno perje pod većim na guski: *Pflamen*.

VI. Što se glede zdravja paziti ima

Sad su svake već u polju trave
za lik ljudma i živinam zdrave;
zato: tko se nevoljom osića
od likara neka ište vića!
Tako kućnik kad sobom se brine
nek mu pomlja ni u tom ne gine
da providi kućnom bolesniku
i zdravja mu potraži u liku.
Tilo neka, ko trave zna, liči
dušu oni koji Boga diči;
to nijedno zakasniti neka
jer te i kvar i krivica čeka:
kvar što gubiš iz kuće čeljade,
za krivicu Bog *pedepsu* dade,
što zapustiš i dušu i tilo,
dok je vrime nje izličit bilo. (...)
Katkad likom želudac okripi,
Čisteć prije što se u njem slipi
Il' od jida, il' terašna jila,
ili druga koja pogan bila.
Još se čuvaj od nagle ljutine,
prije reda š nje čovik pogine! -
Koje sasma jest jilo prislano
nije mlogo zdravlju pouzdano
i začinba žestoka naudi:
dobroj krvi da vatrene ćudi.

Kako se kućnik za svoje,
tako i za svoje čeljadi
zdravlje briniti mora,
pomoć i za dušu i za
tilo tražiti;

jer to zapustivši ima i
kvar u kući, i krivicu
prid Bogom.

Što najvećma čoviku
zdravje kvari?

SVIBANJ

Svibnju ime od tuda se nadi
što se lako sad s drvetom radi:
lišća svako puno je i soka,
svib i *vrbu* uzmi za svidoka,
od njih svibnjem prave se svirale,
i dica se sad džilitom šale
i list mladi na drvetu svira,
što mu lagan ne da vitar mira,
već njim trepti, i šapće i šuška,
to jednako (h)rast trpi i kruška,
pozivajuć pod grane putnika,
gdi ga travom san laki dočika.

Oda šta je ovom misecu
ime Svibnja nadiveno?

I. Što se u polju radi

Priložine, ili reci njive,
koje leže za nove usive,
svibnjem težak neumoran gnoji,
da mu žito veselije stoji.
To višt čini za miseca stara,
odmah plugom i zemlju obara.
Orat zemlje đubrene počima,
a mršave po drugi put prima.
Tko vrimenom i snagom izmaže,
krčevine taj plugom polaže
i ostale zemlje zapuštene,
da se trava š njih udlijiva krene. (...)
Svibnjem valja sadit *križaline*
(*krumpir*) tuđe nek ime pogine,
jer tko sadit i jist je umije,
tuđi nek je pod jezik ne krije.
Njih imade po razliki višje:
kod nas dosad dvi vrsti vidiše:
križaline crljene i bile,
one većma jesu jisti mile
i zdravije, ali manje rode,
manje ploda u hrpi izvode.
Bile krupnjom i mložinom veće
lako kod nas pofaliti neće
kad je zemlja ikoliko krka,
i zriloga od đubreta mrka.

Izvažaju se đubreta na
zemlje kojima će se
jesenas žito sijati, u
opadanju miseca steru se
i podaraju.

Sada se krčevine i druge
puste zemlje polažu
plugom, zašto?

Sad se krumpir sadi,
naški: križaline.

Njih ima crljenih i bilih.

Bile kod nas jesu plodnije

Križaline općena su rana
i čoviku i živini dana
il' ćeš ranit da utiju svinje?
Uz nje štetiš kukuruz, mekinje!
Ili krave da ti mliko daju?
Njima site nad muzlicom staju
s mlogog mlika vrimenom terašne
ispod kože i mesom zamašne. (...)

Za koju su korist
krumpiri ili križaline.

IV. Što se oko marve i živadi čini

A. Okolo marve

Prid Spasovo na nedilju dana
nek je ovca k striženju oprana;
to se čini rad čistije vune
jer i ona zagadita trune!
Mlogi travnjom ovci vunu dižu,
al' sa strahom k tom vrime pristiju,
jerbo ona golušava zebe,
tako neće grijat dugo tebe.
K tom striženju toplo vrime vridi
jer se po njem bolja vuna vidi
to jest: koja u vrime se brije,
njoj zabave u prodaji nije. (...)

Vrime ovce strići i
priprava k tomu.

Vruće vrime valja za
striženje ovaca.

B. Okolo živadi

Sunce svibnja veće mami pčele
da od starih diliti se žele,
stoga one izliču jatmice
da dostizat nje ne mogu ptice
i kupe se po granah drveća
među njima izbirajuć veća.
Naprid leti kralj, ili *matica*,
druge slide, kano oca dica,
oko njega obliču, kao strile,
sad su naprid, prije straga bile,
i kad veće dolete kud hoće,
bilo divje il' pitomo voće
za grane se fataju i drže
jedna druge u klupko se vrže.
Brižan pčelar tog ne čeka, veće
dok izlete, uz nje stope meće.
Zvećće, fićka, il u tavu tuće

Izlitanje, iliti rojenje
pčela.

Što čini pčelar kada roj
izleti?

dok je kojem drvetu privuče,
pa kad već na koju granu padu,
jer med lisćem rasipat se znadu,
moči pčelar u vodu škropilo,
il' štetine, il' od trave bilo
pak na motki digavši, nje škropi
da se svaka kod matice sklopi;
i sklope se, jer čute da kiše
oblak ozgor svrh njiju se niše.
Dok to bude, veće pčelar zove
pomoć, bižce za pofatat ove,
ako l' nije nablizu nikoga
sam se onda laća sita svoga
koje vazda već gotovo drži,
da je posao na pčelani bržji,
u njeg meće *pčelarice trave**
oko nje se rade pčele bave,
i obod' mu okolo natare,
na nje miris da pčele udare,
pak ga veže na dugu prutinu,
u komu se posli pčele skinu;
ovo, bolje da providiš, kako
činit valja, radi se ovako:
tko će pčele ogrtati s grana,
ako neće od žalaca rana,
nek' sve golo na sebi sakrije,
k njima pristao drugačije nije,
nek na ruke rukavice meće,
pčelar kapu na glavu nakreće,
koju prave od koprene, ili
za nju valja i komarnik bili;
ovu spravu u dućanih drže,
malo išću, da ju kupiš brže.

Zašto je vodom škropi

Sito pčelarsko uzima, i
naterto pčelarskom travom,

Na motku ili prut veže i
podmiće roju.

Ali prije nek se pčelar
umota, da ga pčele ne
ubodu, osobito neka glave
čuva.
U dućanih nađe se pčelarne
kape.

V. Što se oko kuće i u kući radi

A. Oko kuće

Beza bili u tekućoj vodi,
ili koja iz vrila ishodi;
bunarska je najstražnja med svima,
bez pran u njoj stare muzge ima,
koju fataš od sniga il' kiše
među svima ona vridi više.

Koje su vode za bilenje
beza.

* koju svaki višt pčelar poznaje.

Vrime beza kad jabuka cvate,
paze onda, i bilit ga late.
Ženska čeljad nek žanju koprive,
one, premda sirove su žive,
žegu oštro, al' kravam valjadu,
nje jiduće mlogo mlika dadu
kad je sitno sasicavši puriš
kravam, smišav, s posijami, turiš.
(...)

Koje je vrime?

Za krave dojeće žanju se
koprive, i njima se za
ranu gotove.

B. U kući

Vinsko sirće, il' budi od piva,
il' šta drugog što čovik uživa,
sad se pravi, kad raste žestina,
ali k njemu valjade viština.
Da se gnjizdo u ćupu ufati,
svaki drugog načina se lati:
jedni meću u vino drinjine,
bob popržen, ili će kukinje,
drugi čelik vruć u vinu trne,
al' ga slabo na sirće navrne;
drugi druge izmišljaju stvari,
mlogi istom čim vino pokvari.
Ja ću kazat što naodim bolje,
što tko hoće je slidit od volje:
prvo: valja sud za sirće imat,
jer u svačem neće gnjizda primat;
od sveg bolji za njeg su ćupovi,
(lončar ove na pazar gotovi)
kojim kalaj nek unutra nije,
gnjizdo bolje u prisnom se vije,
pak vinskoga valja imat koma,
nek ga traži tko ne ima doma,
njega uzmi s jeseni zadosta
(sirće valja rad mrsa i posta)
pak da ti se on bržje upali,
nek uz vatru na vruću se kali,
ili nek se pokraj peći meće,
kako komu bit na putu neće;
zatim uli poboljega vina,
ako mu je bar prošla godina,
tako će se ugristi polako,
al' ne valja k njem' čeljade svako,
zašto? - nije rad' kakove čarke,
(to su bablje izmišljene varke;) -

Vrime sirće ili ocet
praviti.

Različiti načini sirćeta
koji svi česće fale.

Sud za sirće - najbolji
je za to prisni ćup brez
kalaja.

U ćup se meće vinski kom,
koji nek se uz vatru ili
peć ili na suncu grijuć,
ugriza, prilivajuć pomalo
dobra starog vina.

Zašto ne valja svaku
čeljad k sirćetu pustit?

veće zato, jer ga mloga pije
kuvačica, kad joj vina nije,
pak, kad kradom donaliva vode,
i gazda se taj na kvar nabode,
onda laž mu svaku izgovara
dajuć' uzrok od sirćetnog kvara,
veli: da je nakrađeno, ili
što se noćom kada komu dili,
il' što petkom nalivano nije;
tako sebe pijanica krije!
Zato kućnik pod ključ sirće meće,
gdi baš svatko u njeg' dirat neće;

(...)

Laž je da se zato sirće
kvvari što se po mraku toči,
ili u petak ne naliže.

LIPANJ

Ovi misec od lipnoga cvita
sebi kod nas *lipanj* ime pita;
kad bo sunce zrak užiže vruće,
onda ljudi ostavljaju kuće,
traže drvje koje daje lada,
žena s dicom pod njim sidi rada,
I pod *lipom* na pustoj ledini
jedan putnik s drugim se sjedini,
legav, dotle med sobom divane,
san mirisni dok je ne zastane.
Ti čas pčela zaoblači cviče
lipnih grana, i okolo liće,
iz njeg pijuć med, i vosak, zuči
i po vas dan oko njeg se muči.

Otkuda se ovomu misecu
lipnja ime izvađa?

I. Što se u polju radi

Plug u *lipnju* neka ne počiva,
već lemešom nek se zemlja kriva;
ali prije nego orat staneš
daj da đubre na mekotu ganeš,
tad podaraj pod slogove snagu
da š njih ranu moreš skinit blagu.
Kako hoćeš različite stvari
sijat, tako i orati mari:
jednom počmi, a drugom dvojači,
dužnom poslu svakomu priskači,
tebe jer će priskočit litina
i u zao čas promašit godina.
Kad dan bude svetog *Dobročinja**
nek se žene lan sijat ne hinje,
i to bolje jutrom neg od podne
da su njive dobrim lanom rodne,
na kog udiļ naše žene tuže,
jer mu one nauprav ne služe.
K tomu dneva jer naši ne znadu,
dan miseca paziti imadu:
Dobročinja sad u lipnju pada,
š njime stari lan sijaše rada.

Vrime đubrenja i podaranja
zemalja za zimske usive.

Red oranju biva po redu
stvari sijati potrebnih.

Vrime lan sijati.

Prije podne bolje nego
posli.

Ali ne valja se k tomu
vrimenu i danu krivovirno

* Dobročinja, latinski: S. Bonifactus.

Ali ako zapovidni svetče
na dan njegov u crkvi se reče,
onda ne sij, već posli il prije,
(u svetac se raditi ne smije).

vezati.

II. Što se u brdu radi

Sad prispiva i kop vinograda,
kom se kućnik po drugi put vlada.
Ova kop ti nasliđuje pluga,
i u svemu njega ima druga,
jer jesenskoj kad se sitvi ore,
zatim kopat i trsje se more.
Prvo dile u to vrime, kada
težak sitvu prolitnu savlada,
drugo sada, kad plugom dvojače,
u vinograd i šalju kopače;
od trećega, kada vrime bude,
kazati ću. Sad s' ovako trude:
Koji žele dobrog imat vina,
Sasvim laka nije o njem kina.
Oko svetog *Antuna* se ide,
trs okapat, da se trave ride
i panje se od zemlje otkriva,
da ga sunce u žile ugriva,
al' žestinom da se ne upale,
sok ne stegnu, zamitom ne fale,
do prviju žila se odgrću,
koje prve pod zemljom se meću
i poležce od panja se pruže,
časom deblje postaju i duže.

Druga kop vinograda -
pazi se prama vrimenih
oranja.

Prvo oranje za jesen, i
kop vinograda; drugo
oranje i kop sada.

Nikoji ravnaju se vrimenom
oko *Antunova*.

Kako se vinograd u drugu
kopa?

III. Što se u bašči radi

A. Okolo usiva

(...)

Dosad duhan već upusti žile,
i listovi u prostran se dile
da ispod njih zaperci se dižu,
koje drugi od korena stižu;
ove lomi dokle se zadiju,
cilom stablu jerbo snagu kriju,
sa šta lisće izmetne se lako,

S duhana pomljivo tribe
se zaperci,

Što mu oni ude?

slabu snagu i izdade svako,
miris gubi naravni, i prima
divji, pak još niku gorkost ima
koju i nos i lula osića,
i to isto sudit ćeš od cvića,
koje na njem ne trpi, već skidaj
pak duhanu još čistoću pridaj:
okapaj ga i oplij počešće,
to što više, nauditi mu neće,
jer što posla vinograd zaktiva,
njeg toliko i s duhanom biva,
što čistije drži se, to veće
novca gazdi on u kesu meće.

I cviće kada se izdade,
trga se.

Što se češće okapa i plije,
to je bolje; njegova
prilika s vinogradom.

B. Okolo voća

Kada tako rasađene mlade
voćke, svaka prst debljine dade,
tada moreš potkoriti lista,
znaš, on deblu kako dobro prista?
Uzmi ozgor sa staroga drva
šibu, kojoj je godina prva,
to jest koja od prolića posta,
sad je zrija za potkorje dosta.
Od kolinca tri, četiri lista
svako osce pod koruti prista
koje puna jedrina nadiže
i kad višto nožem se izriže,
najprije ćeš oštirati lista
sama od njegov ima stabka mista,
za nju lašnje da obdržiš pupa,
kad se s grane na kori izčupa.
Više ošca malog prsta širom
nožem ili zariži kosirom
na priliku kako pero riže
tko njim slova po papiru stiže.
Tako na prst širine zaklisi
doli, nek pup' na po kore visi,
onda pero, ih uzam noža,
gledaj višto da s' odluči koža
od drveta, ne kvareći oka,
jer od voćke neće biti smoka.

Podkorenje ili
podlistenje biva
na samoniku ili
divjadi od palca
debeloj; kako se
načinja?
Osca pod listnom stabkom

Kako se izrizuju?

Kako se od drveta s
korom odluče?

IV. Što se okolo marve i živadi čini

B. Okolo živadi

Kokoš kadkad svoju bolest ima,
il' vrat skrene, ili glavom klima,
pusti krila, il' kostruši perje,
niti grebe drvnikom iverje.
Zobat neće, već slabosćom drima
il', što uzme, malo je se prima.
Dok to smotriš, rastavi joj kljuna
da joj nije u jeziku buna,
na kom tvrda nabije se pipa,
š nje kokošma zaludu se sipa,
jer ako se u vrime ne skine,
kokoš bolna od pipe pogine.
Iglom višto nju skiniti valja,
ali krvjom da s' jezik ne kalja.
Ako l' nije na jeziku ništa,
a kokoš ti ostavlja buništa,
pak pod plotom, stiskavši se, dudi,
lik joj znadu i u tomu ljudi.
Među drugim: *konjske mrave* daju*
s kojih zdrave kokoši postaju.
Kada njima ovako se godi
mlogi oroz nek š njima ne hodi,
veće stare čuvaj bolesniku,
il je gosti nek na stolu siku.

(...)

Zlamenja kokošje bolesti.

Kako se najprije traži nje
bolest? -
Pipa!

Kako se skida?

Lik kano općinski protiva
drugima bolestima živadi.

V. Što se okolo kuće i u kući radi

B. U kući

Sobni prozor i vrata otvori
nek' se vitar kroz pendžere bori,
i nek' suši od zemljane vlage,
tirajući iz sobe nesnage.
Kad je kuća priko lita suha,
i iz nje se istira zaduha,
bit će zdravja kad nastane zima,
kojom višje i bolesti ima.
Žene neka sad gotove maslo,
jer što dosad je trave naraslo

Kuće otvorene vitriti
se i sušit moraju,

Tako će biti i zimus
zdravije.

Što je trava u boljoj

* Za konjske mrave poznajem one koji se po livadah i šumarcih nahode: crni i krupni.

i što slađe nju marva pojide
više mlikom i skorupa ide.
Nek' se mliko na štošta ne kviri,
već, da kajmak na vrh skoči, mari.
Skidajuć' ga meći u stepnicu*
a ne da ga potrošiš na dicu,
misto toga nju kruhom zabavi,
maslo izbij i k zimi postavi
da prodadeš il' imaš začina
štedi, jer je dugačka godina!
I sir kući gotovi se sada,
dok se trava još u snagi vlada,
jerbo dalje sve slabija biva,
i mlika se pomanje dobiva.

snagi, to se bolje
prijanja maslo praviti,
za koje se mliko štedit
mora.

Spravljanje sira sada
biva.

VI. Što se glede zdravja paziti ima

Ovi misec počima se lito,
kad dozriva i voće i žito,
i jerbo to po vrućini biva,
što sad sunce najžešće ugriva,
zato život čoviku se pusti,
i on traži lad po šumah gustih.
Kog u polje tiraju poslovi,
da ga kratki počinak ponovi,
il' se krije u zatvorne sobe,
onda buduć do večerne dobe,
koga sobna k seb' pritežu dila,
kom bi manja il' odluka bila:
čuvat koži u ladu bililo...
Za pokripu čašica rakije
valja jutrom, kom udljiva nije,
ona ladi, al' zajedno suši
i kašljivce baš nemilo tuši,
za njom valja napiti se vode!
Koji nju piju, ti pametni hode;
na ručanom obroku po čaša
dobrog vina jest navada naša.

Početak lita.

Čoviku s vrućine
snaga za posao slabi.

Napitak rakije kada i
za koga je u ovo doba?

Pokripa s vinom kakova bit
mora?

* stepnica, sud u komu se kajmak u maslo zbija.

SRPANJ

Srpnju ime nadila su polja
žuta ranom (žito je najbolja!)
koje zriilo težaka zaziva
da mu srpa pod klasje zadiva
i da žanjuć trud sebi naplati
od oranja, i sime povrati.
Sad se vidi srp kako zateže
tržno snopje, il' lagano reže,
kako kaže i težbu oranja,
vrime sitve i ostala manja,
koja kućnik oko rane radi
da plod dobar od svog truda vadi.
Kaže, rekoh: kako se tko muči
da seb' ranu i kućanom skuči.
Kada žita dobrih kućanina
poljem stoje gori, kano stina,
oči dražiš i kano čestitaš
gazdi sriću, i čije je, pitaš.
A kad smotriš med ranom prazništa,
gdi klas ridak, il' nije baš ništa,
ta gledajuć popriko se ganeš,
zlog kućnika i kuditi staneš,
i prem ako ne znadeš ga, tko je,
za njegov mećeš osuđenje tvoje.
Veliš: čim će priživit godište,
kruha žena, većma dite ište.
Mora krasti il' varati ljude,
drugačije živ ostat ne bude.
Pravo sudiš jer tako neposlen
malokad je med seljani pošten;
dok u selu je što priko reda,
ili kvarno - tad se na njegov gleda,
jer se vidi da takov živari,
a ne ore, nit' za posao mari.
Ista sumlja koja tako biva
svakog mami na posao živa,
jer tko posla svojega ne čini,
već oguža, il' se drugač lini,
najmanje je *dnevokradac* ime,
ako ništa, ostaje nad njime.

Srpanj misec od srpa
i žetve zove se.

Po razliki žetve sad se
plaća pomlja težaka u
poslu,

I iz polja pozna se tko
je dobar,

Tko rđav težak bio.

Život onoga lukav koji
rđavo polje radi,

I slabi vridnost u selu
među općinom.

I. Što se u polju radi

U srpnju je polje poslovito
jer još mlogo nije uradito
od litine koja je rad zime.
Njoj težaci sad alate prime:
koj motiku, pak kopa kupusa,
kog u zimi i u litu kusa,
koji pluga, pak njive dvojači,
zimnog žita da klas bude jači,
jedan opet za kosom se maša,
uvratine kod žita podkaša.
I to bolje jer pasti goveda
dobar kućnik među žitom ne da!

Srpnja različiti poslovi
u polju:

Okapanje kupusa

Drugo oranje za ziminu,

Podkašanje uvratina.

IV. Što se oko marve i živadi čini

A. Okolo marve

Vruću marvu na vodu ne vodi,
jer za dugo zdrava ti ne hodi!
Od umora nek' počine prije,
i za žeđom da se ne pripije,
barem tri put na dan ju napoji,
tako marva zdravo ti opstoji.
Zašto marva kod nas često pada?
Jer ju čordaš ovako ne vlada.
Jedva kuda nju u polje gane,
on u prvom odmah ladu stane,
il' se igra, kada društva ima,
il' sam gdigod pod drvetom drima.
Marva gori na globanom polju,
glada trpi i žeđe nevolju,
jedva gdigod vode se dočepi,
vas dan za njom od žestine (h)lepi,
napija se i žabokrečine,
š nje pod jesen pak nemilo gine.

Marva vruća nek se ne
napaja,

Koliko se puta marva litos
priko dan poji.

Sa šta često kod nas marva
gine?

V. Što se okolo kuće i u kući radi

B. U kući

Kruh vrućina kvarit običaje,
jer š nje friško plisanj se izdaje.
Zato način u kvanju ima,

Kruh, da od vrućine ne
plisni, bolje se soli.

kad se u kvas višje soli prima.
Kvasu višje načina imade,
prostim jedni, drugi s (h)meljem rade.
Po zanatu mise ga pekari,
al' misivo i kod njih se kviri.
Ja zato lito priporučam (h)melja,
takvog kruha jist je veća želja:
on miriši, lagan je i sočan,
mlogom drugog i brez jila smočan. (...)
Još se inač krastavac kiseli,
kako mlogi njeg ob lito želi:
poberi je prid večer do rose
(pouzrastni iz bašče se nose)
te operi u lađanoj vodi,
i ovako ulažući, godi:
svakog nožem na skroze probodi,
i kvasi je u soljenoj vodi,
ozgor nad nje krušnog kvasa stavi,
kisnu tako, i vrlo su zdravi,
svaki bit' će mirisom ugodan,
jer je kopar sada cvičem rodan,
od njeg uzmi, i višnjeva lista,
š njim i vinov k tomu dobro prista,
tako pod crip sve u lonac smeći,
nek' nad vodom nije krastavac veći,
neka samo kod vatre se grije,
jer kuvanje za krastavce nije;
dva tri dana ukisnu i vride,
da za želju nje baš svatko jide,
jerbo tiše i žeđu i lade
zato češće iz lonca se vade.

Različiti način od kvasa
za kruh:

Priporučuje se kvas od
(h)melja radi mloge
vridnosti.

Drugi način kiselit
krastavce ob lito.

U slanoj vodi s krušnim
kvasom,

Vridnost ovako kiselih
krastavaca.

VI. Što se glede zdravja paziti ima

Sad se pasji počimaju dani,
kad u *Lavu* sunce se nastani,
i žestoka vrimenta pritišću
koja od nas veću pomlju išću:
da pazimo našeg zdravje tila,
jerbo život stvar je svakom mila.
Tako: jilo i ladeće voće
kano zdravje s razlogom se hoće;
što u sebi naravjom je vruće
nek' ti bude daleko od kuće,
il' kad imaš, za zimu uštedi,
tad' se većma probitačno redi:

Način pričuvati zdravje
na vrućini: u rani,

tako piće od velike snage
zdravja mlogom sad zamete trage.
Od sna mlogog i brige velike
čuvaj se - nit' lako primaj like,
nit' krv pusti, dok potriba nije.
To bolestan zapustit ne smije.

U piću žestokom.

Šta se valja još čuvati?

KOLOVOZ

Svu godinu vozaju se kola!
Mlogi pregu misto konja, vola;
jerbo, ili konj fali kućniku,
il' vol vuče na volarsku viku,
gdje je trha, s kojim se ne biži,
i gdi je dol pod brdinam nižji;
strmcem vol se pod hintove preže,
i koleso za podosje veže.
Kolovozu pak otud je ime,
jer se veli sad za kola vrime,
ili zato što se svaka rana
s polja vozi do svojega stana,
il' put utren što se sada praši,
putnik ide, nit' se noći plaši.

Zašto se ovi misec zove
kolovoz: dva uzroka.

I. Što se u polju radi

Što u *srpnju* srpu se izmače,
kućnik ono s *kolovozom* začē,
ne pristajuć, kad vrime ne brani,
zrilu s polja da litinu strani.
Prije, il' posli Bartolova dana
već prispiva i prosena rana.
Nju ćeš poznat kad na zrilost ide:
brk i stabka žutkasta se vide,
onda odmah i prioni žeti
nit' se, što sve zriilo nije, smeti,
jer dok čekaš da klas skroze zrije,
u njem veće, što prije sazri, nije.
Ispuči se po najbolje proso,
dok, što gorje jest, izčika goso.
Zato žute dok vidiš bilige,
da se i te oslobodiš brige,
ili srpa il' ponesi kosu,
žanji, kosi i raduj se prosu.

Ispušteni posao srpnja
kolovozom nadomišća se.

Vrime proso žeti:

Zlamenje zrilosti njegove.

Proso na svoje vrime more
se i žeti i kositi.

II. Što se u brdu radi

Trećoj kopi već vrime prispiva
š nje vinograd jer čistiji biva,
i kop ova napriduje panju,
vino ima i ogrutnost manju,
kad je žila ispod panja prosta
trs imade, i grozd, soka dosta.
Drugačije grozđu se prispiva
da od zrilog bolje vino biva:
List mu gusti nad čokotom ridi
nek' grozd sunce plodovito vidi,
to ćeš činit i lomači, više
koja gori nad koljem se niše.
To se čini od po *kolovoza*,
grozd je sladji, i bolja je loza.

Treća kop u brdu biva
radi čistoće vinograda,

Žile položite oko panjeva
ogreblju se,

Što je odviše lista nad
grozđem, plije se

Od polak ovog miseca.

III. Što se u bašči radi

A. Okolo usiva

Za duhan je i u bašči misto,
on je mlogom i u polju pristao,
koji njega u mložitvu posadi
lip da novac iz njeg sebi vadi.
Ili bio u bašči il' polju,
što je, dvorbu od njeg što će bolju?
Duhan posao s vinogradom pari,
on i za kop i za plitvu mari,
sada š njega okidaj zaperke
još i cvitne počupaj mu brke,
koje nećeš da simena daju,
jer na stabki ti s kvarom ostaju.
Vrime biva duhanu da zrije,
koji kasno prisaden ti nije.
On se pozna, list kada se pula,
ili žutka - al' ga neće lula,
nit nos dotle dok se ne uredi,
zato njemu sad uredbu gleda;
ne trgaj ga po kiši ni rosi,
tad se duhan jer s kvarom odnosi,
već kod lipe u gode vedrine,
list sa stabla pod večer se skine,
dok još rosa na njega ne pade...

Duhan se u poslu s
vinogradom pari - sad
mu se zaperci i vrhovi
zalamaju, koji nisu za
sime.

Biljege od zrilosti
duhana,

Vlažnoga ne valja trgati,
već suvim vrimenom prid
večer do rose.

IV. Što se okolo marve i živadi čini

A. Okolo marve

Marva sada i mlada i stara,
po strnjacih, kuda nije kvara,
ide, pasuć i dobro se rani.
Nit' u štetu sa strništa strani,
kad joj pastir za tragom prilazi,
stado svoje i pomnjivo pazi.
Koji prasci padaju od sada
njim se kućnik za podsad ne vlada,
već je troši, natičuć na ražnje
(prase nije baš pečenje stražnje!
Osobito tko ga ispeć znade,
od njegov sladak zalogaj imade.)
Tako prasce troši do *veljače*,
od kad kućnik nje štediti začu
pitaš zašto ovi ne valjaju
za podsadu i pod nož se daju?
Zato jerbo u zimu utiču
i nejadi još uz mater viču,
koju, premda i prifačaš ranom,
i pokojiš sa vrućom zabranom,
sveudilj ti neće u zatvoru
zimom ostat, u građenom toru
veće ištu da na polju ruju,
ako pustiš, od zime se truju
i ginu ti na proliće jako
zato znade naše selo svako.
Ako ne daš da idu na polje,
eto druge na prascih nevolje!
Zagurave i ne mogu rasti,
nit' ćeš mesa, nit' imati masti.
Jerbo krme na mezivu raste,
niti mlado zatvorati vlaste,
već trogodac, i što dalje ide
u zatvoru teb' za korist jide,
on, kad goji, zatvoren, slanine
tad od noža il' sikire gine.

Kuda se sada marva pase?

Sadašnji prasci nisu za
podsadu, veće za trošak.

Tja do *veljače*; zašto ovi
nisu za podsadu?

Prvi uzrok.

Drugi uzrok.

Kakve su svinje za
zatvaranje?

RUJAN

Rujnu ime dopada od vina,
kaže svaki to da je istina.
Kom' pitome brdo loze plodi,
i rađeno rujnim vinom rodi,
sad se grozđe već rumeno vidi,
premda svatko još brat' ga ne slidi.

Rujnu ime od rumenila
grozđa dohodi.

III. Što se u bašči radi

C. Od obaranja i sičenja drvja

Uspu, kad se mah po šumi bere,
nek' se zalud njom nitko ne vere
(mah se more za novce prodati,
bunardžija i lađar ga plati),
već nek kupi odpadno drveće,
kući vozi i na vatru meće.
Tako šuma čisti se od panja,
trud je manji, šumi šteta manja,
nego kad se za svako ognjište
cer podsici, il cio rast ište.
Krčevine u rujnu na kraju
pomljivomu sada posla daju!
Nje obradi izsicajuć dračje
da imadeš š njih usive jačje.
Što sad krčiš, ako i potira,
opet mladik silom ne napira,
jer pod zimu svašto natrag ide
i grmovi sad bolje se ride.
Tko imade vozit kuda fati
njih gotovih nek' se sada lati,
lipim vozeć', neka marvu štedi,
ne čekajuć' dokle se naredi.

Mah šumni novaca vridi.
- Za vatru domaću kupi
se odpadno drveće, i
šuma čisti.

Na svrhi rujna dobro se
krči.

Zašto?

Fati za lipog puta
razvažaju se.

D. Okolo cvića

Cvitno sime koje ti zaosta,
da ga imaš na proliće dosta,
oko punog miseca ukidaj
i k ostalom, što prije sriza, pridaj

Cvitno sime koje je
dosad zrilo postavlja
se kako prvo, kada?
Lukovito cviće rastućeg

Sumbul, lale, od glavica cviće
koje ide, metat vrime bit' će
kad se misec na visinu penje,
takvi zimu cvit lako pristenje.
Drugo, što je drveća sa strane,
koje zimom u toplo se gane
i što cvića takvoga imade,
sad u lonce i posude vade,
dok je vlažan, na dvoru ga drže,
pak prid mrazom š njim umiču brže
i u zimne postave ga meću.
Š njim se mlogo ja zabavljat neću.

miseca sadi se.

Stransko drveće i cviće
u suđe i lonce meće se,
i prid mrazom u zimne
postave prinaša.

IV. Što se oko marve i živadi čini

A. Okolo marve

Barna sada pusti među ovce,
o *Marinju* da ti steku novce,
kada prodaš za skupo jaganjce,
il' domaćem il' za inostrance.
Prid Miholjem na nedilju dana
ovčaru je svoja dužnost znana,
vunu prije da ovci opere,
š nje *noškama* koju posli bere,
hoću reći: makazama striže...
Od *Miholja* u žir tiraj svinje
praznim poljem jer hodat' se hinje.
Žir ako li urodio nije,
barem ono što k slanini tije,
zatvora se, i na ranu staje,
to mu tripud nek se na dan daje.
Različitim nje načinom tove,
niki krmu od ječma gotove,
niki raži, il' pšenice kvase
od šta slabo mast primaju na se
jer slanina od tog je bljutava,
nit' je čvrsta, nit sasvime zdrava,
na tu ranu mećući basulje
š njih slaninu mezdrovitu gulje.
Kukuruz je od sveg zrnja bolji
njeg i živad, pak i svinjče volji,
koga kad ćeš uštedit ovako
njim ćeš svinje utoviti lako:
prvo spravi kukuruznog mliva,
pak bundeva u kotao se diva,
sasičena na veće komade.

Baran među ovce pušća se

Striženje ovaca kada i
kako čini se?

Posli Miholja svinje ili
u žir, ili u zatvor na
ranu meću se.

Različiti načini uraniti
svinje:

Najbolji je za nje
kukuruz, ili suv

ili u brašnu s bundevama
ovako:

Kad se skuva, u korito vade,
voda ona za napitak neka
sitoj marvi proladita, čeka,
a bundeve stružu se iz kore,
s mlivom tisto da od njih bit more,
kukuruznog kad brašna umeteš
i mišajuć, sve u tisto spleteš,
to joj podaj po dva puta na dan,
zatim onaj i napitak hladan,
koga prije s bundeva ocidi,
pak to dvi, tri za nedilje slidi,
i pogledaj trogodce ležeće,
od debljine ustat jim se neće.

Koristi od takovoga
ranenja.

V. Što se okolo kuće i u kući radi

A. Oko kuće

U tomu jest kućnika krivica
što je gola i žena i dica,
i ne mogu od zime napolje
izić gola, jerbo zima kolje.
Da on kada kog ženi u kući
na pir ne da nemilomce vući
jilo, piće - da potroše oni
koje nužda k tuđoj kući goni,
koji ne rade ni seb' ni drugomu,
već su globa u komšinskom domu,
pak da ono okrene u novce
i kad proda što marve il' ovce
barem što u kućnu kesu meće,
kud' bi kući od tog sriće veće?
Jer bi iz nje on odio svako,
i obuću dobavio lako!
Ne bi žena u pirnom benluku,
dok je živa podnosila muku,
niti ćurak poderan do vika
nosila - (to gazdi nije dika!)
koga, jer se promine ne nada,
i u crkvi oderci se vlada.
S jednim moram al' pravdat kućnika,
da ne bude sva nad njime vika,
jer kad ženit kog u kući ima,
udovicu, il' divojku prima?
Neće ona njem pojći brez cine,
jer tom gazdu nje kućani kine.
Pogađaju: što daje u kuću?

Prikoredni trošak o
pirovanju mogao bi se
za odivanje čeljadi
uštediti,

Pridavši štogod od
prodaje kućnih stvari.

Izgovor kućnika zlim
običajem koji o prošnji
biva.

Kakvu mladi suknu i obuću?
Kakvi benluk i na kapu zlato?
Što od svile? - i gledaju na to.
Zašto? Jerbo od mala ne radi
sebi ruho da k piru izvadi,
zato sada za odiću ide,
a još ne znaš što joj ruke vride. (...)
Kad su čeljad tako odivena,
ona neće propustit' vrimena,
da u svemu teb' na ruku budu,
minjat' će te u svakomu trudu;
ako l'neće, sve kada imadu,
ti nju imaš natirati vladu
iskat' posla kad ti činiš tvoje,
i pokarat' nepokorno koje.
Sad mraz pada i tinu se vode,
niti ljudi rado bosu hode,
već što kašnje brinu se za sobe,
ondi štogod da topline dobe...

Zašto se kod naših ljudi
prošena čeljad cini.

Kada kućnik družini
kućnoj svoje dade,
tada more i od nje
posao istraživati.

B. U kući

Oto se kod nas zovu kalotine,
prostim jesu u jilu promine.
Vrlo postom one ruku dadu
suve jisti i kuvane znadu:
šljive što su, kruške i jabuke
te sve dobro dolaze do ruke.
Šljive guli kad vrime dospiva
bolje jilo od guljenih biva.
Drugačije, i oble se suše,
bolna liče i glada zatuše,
krušku malo i jabuku vari
kad obkuváš, ona se ne kvári,
već je bolja i zdravju prilična,
i prid gostma na trpezi dična.
Suši suncem ili u pušnici,
k tom kokošma ić' ne daj i daci,
suši dobro i slaži u suđe
da ne tražiš oko kuće tuđe.
Suvo k zdravju teb' voće pomaže,
to likari bolesnikom traže,
osobito: njim šljive valjaju,
bolni od njih jer ranu imaju,
samo nek' su osušene vele. (...)
Al' je pridnja mnogovrsno šljiva,

Sušenje voća ili guljenoga
ili oblog, ili kaljanoga,

Kruške i jabuke malo se
obkuvaju i suše na suncu
ili u pušnici.

Suvo voće i za ranu i za
lik valja.

Šljive, i za imati

od nje dobra jer pitvina biva.
Ako hoćeš *prid kuma* rakije,
lino nek' ti sušit šljive nije;
kad su suve, u kacu je složi
i čim većma uzmoreš, uzmlóži,
postavi je dobro priko zime
jer sad nije suve peći vrime,
već kad litos sunce se pojači
vadi, maljem njima kosti tlači,
to jest: stuci i u kacu gazi,
samo: noga da se ne porazi!
Do polak napuni šljivama,
a odpolak nek je voda sama,
treći dio nek ispuni voda,
kad uzvrije, kom svrhu nje hoda;
tada znadeš da slidi pecivo,
pazi da ti ne iziđe krivo:
ako kotla sačuvaš od kada
(njeg kućnik nek baš sam sobom vlada)
znaj, tad da ćeš imati rakiju,
koju dica ispijat ne smiju!
A gosti će nju piti; il' cinu
dobru moreš uzeti za kinu.
Takvo daju suve šljive piće
koje ima šlivovično biće.

dobru rakiju, sušiti se
mogu.

Kako se suve šljive
za rakiju rede ili
pripravljaju?

Iztija peku se,
da se ne zakade.

VI. Što se glede zdravja paziti ima

Radi zdravja i kripljenja tila
starim pomlja najpričja je bila,
za želudac prva briga biše,
jer od šta ćeš razginiti više,
nego kada želudac oslabi?
On tad mloge seb' bolesti vabi.
On kad jilom priterašen gine,
na tebi se svaka nemoć mine,
da nitko te izličiti neće
prije, neg pomoć želucu se meće.
Veliš: što god zla ti se događa
tu nevolju krv zločesta rađa,
more biti da i to pomaže,
ali put se od želuca kaže,
koga često obterašiš veće
neg naravno - što on primit neće:
od njeg ide sok rane i krvi,
što će biti kad se skvari prvi?

Pokvaren i priterašen
želudac svake bolesti
na čovika navlači.

Naši ljudi radi bolesti
na zlu krv nerazumno tuže;

Jer i krv od nikog soka,
koga želudac pripravi,

S njega ni krv baš čestita nije
mlogi zdravje š njeg pod krevet krije.
Kad on dakle ne probavlja ništa,
njem tribuje likarija višta,
koja, kada želuca ispravi,
tad i čovik polako ozdravi
i kad veće pokripi se bolje,
nek' se čuva od bolne nevolje
nek' ga prazni, dok se priteraši
(trizno oci znaše živit naši!).
Zato malo likarija piše,
ali uz to i živiše više.
Međuto mi ne kudi likara,
on put smeten naravi otvara,
ne kori ga: on što ti pomaže -
dosta što ti put naravi kaže,
i ako ti što potribno dade
taj (ne babe, već on) zanat znade,
poslušaj ga - ne traži vračara,
na nje Bog se i kralj zemlje kara,
jerbo one ne umiju ništa,
već koja je vragolijom višta.
U ostalom to ti dajem više
jošt u novo da ne diraš piće,
a i voće sa razlogom troši.
Tko imade, nek' jide kokoši,
i ostalo što je od živadi,
to bo u te novu snagu sadi.

rani se;

Kad je dakle pokvaren
želudac, ni posao mu ne
valja, zato ni krv dobra
biti ne more.

Trizan život starih bijaše
jim lik za dugi život.

Potribit je likar da
zanatom narav pomaže.

Vračare i bajalice ne
imaju se nikako
podnositi.

Novog pića čuvat se valja.

LISTOPAD

Ne istražuj *listopadu* ime,
jerbo njega već izdaje vrime,
list opada i goli se drvo
svašto hiti sad u *ništo* prvo,
sva se narav približaje kraju,
i sve stvari svoj manjak poznaju.
Ele uz to - što god zdravje ima,
jilo, piće, a i snagu prima
Nek' još ruke za nidra ne tiče,
jer za njime mlogi posao više.

Listopad od opadanja
lista zove se.

II. Što se u brdu radi

Grozdem trsa vinogradi kite
Zrilim - gazdu za posao mite,
kog rižuć i kopajuć uloži
dok se grozde po lozama složi.
Ono katkad još do listopada
kućnik svoje u kace savlada,
kad je grozde već sasvime zrilo,
od bilog je u tom pritnje dilo.
Zrilost nije potpuna u boji,
kad grozd rumen ili žutast stoji;
jer premda ti već u ustih sladi,
sunce iz njegov još prisnoću vadi,
s kojom grozde kad sabereš biva,
da se vino okrutno uživa,
nit' u sudu dokuva se lako,
koje sabra još nezrilo tako.
Što bo sunce za šest dana skuva,
to s' u sudu šest godina čuva,
pak još vino brez ljutine nije,
kano: sunce grozd kad dosta grije.
Dakle: želiš poznavati zrilo
kad bi grozde za trganje bilo?
Motri brižno na grozdu jagode,
sokom koje teb' vinovim rode:
kad kožica sasvime je tanka,
nit' iznutra imade ostanka
na seb', vinu otkud biva snaga,
berba tebi tad nastaje blaga.

Dobar rod grozda je
plaća kućniku za
uloženi posao.

Zrilo nije odmah grozde
ako se i crni ili bili,
dok ga sunce ne iskuva;
zato mlogi do sad ne
beru vinograda.

Biliga od zrilosti grozda.

Bilo grozđe berući o sebi
dugo kisnit ja mu dao ne bi,
već bi odmah u kacu ga dio,
zasukav se, i nogama zbio,
gazeć dok je jagoda čitava...
Grozđe crno ti ne gazi odmah,
već u kaci nek s vrimenom kisne
kom uzvisit nek se ne pritisne,
samo daskam natkrij ga ozgora,
prost put snagi da se ne otvora,
ili da ga smet koji ne gadi,
s vinom valja da se čisto radi!
Ele, miris i snagu od loze
kada hoćeš - što prosiči voze
ta i gazi i cidi i slivaj,
i u suđe kako rekoh divaj.
Ne traži mu ni boje ni lica,
već kojemu lozna daje klica,
tako snagu njem naravnu štedi
na nju više neg lice se gleda...

Bilo grozđe kad se o sebi
bere, da dugo pod komom ne
kisne, kako valja urediti?

Crno vino da lično bude,
nek pod komom vrije.

Tko hoće naravni miris i
snagu vina, neka ne dade
dugo pod komom kisnuti.

III. Što se u bašči radi

B. Okolo voća

Jošt ovoga miseca se radi
da se voće za prisadu vadi
sad koje se prisadi, prolicem
ono većma okiti se liscem,
jer se zemlja oko žile složi,
i snaga se u korenu mloži.
Tako: orah, šljive i divjake
sad prisađuj baš od vrsti svake,
u proliće nad njima kalami
nek sunašce mladice izmami
nek pitomo uzmoža se voće,
svaki onog posli falit hoće,
tko ga tako ugodno prisadi
i pomljivo za poslidak radi.
Prosti čovik drugačije neće
steći ime seb' kod mladijih veće
nit' ostavit svoje uspomene
kad mu trava već nad grobom vene.
veće kada što za njim se mladi.
Svaki veli: ovi čovik radi!
Unuk fali didove šljivike,
putnik veli: živ bio u vike

Različito voće i pitomo
i divje sada se iskapa
i na odlučeno misto
prisađuje.

Nad kojim se u proliće
kalamiti more.

Dobra je uspomena kod
poslitka, osobito prostih,
od onih koji plodna stabla
uzmožaju.

kad kraj puta pod jabuku leže
il' umorna k njoj konja priveže,
čestit bio tu koji te vrže,
ruku pruža za jabukom brže
i osladi osušena usta,
dok ga sina ispokoji gusta.

V. Što se oko kuće i u kući radi

A. Okolo kuće

Što konoplje i lana ostade
žene doli sad s tavana vade,
tuku, taru, na suncu grijući,
lan se bolje trti dade vrući.
Ovo čini kućanica rada,
koja dobro sa čeljađom vlada...
Odtud vidiš što bi bolje bilo
(samo da bi slišati se ktilo)
bolje b' bilo da u kući jedna
žena drži laništa uredna,
to jest: jedna da se lanom brine,
a ne sve da po sebi se kine.
Za svu kuću da se zemlja po(o)re,
za svu dosta gdi se sijat more,
za svu da se zajedno opravlja
pređa - i bez sve u jedno spravlja,
kojim sama kućanica vlada
svim jednako ukućanom rada;
ona nek zna što je za ponjave,
i odašta otarci se prave,
što li valja prostrti na stolu,
da ne sida za trpezu голу.
Nek zna krojit, i s razlogom rizat,
mlađim dužnost jest iglom prostizat
i sve sašit što tribuje kuća
snaša s divom nek je na to vruća.
Tako s' more napridovat bolje
jer se družba med sobom ne kolje,
što nabaška drug ugađa drugu,
il' o zemlji, il' budi o plugu.
Starijem zemlja najbolja dospiva,
mlađi što je najgorje dobiva...

Uređivanje lana i
konoplje, koji se sada
ugrijan tuče i tare; ovi
se posao kućnice dotiče!
- Koja je prava kućnica?

Viće za bolju uredbu u
kućah glede prtenoga
odila, nego je dosadanji
naši običaj.

Sama kućnica neka bi lanom
i konopljom, koje se sve
ujedno za svu kuću sije,
i naređuje i istom
pređom i bezom vladala,
znavši što zašto valja
i pristaje.

Ovako ukinio bi se
uzrok mlogoj neslogi u
kućah, koga daje dilenje
zemalja i pluga po
ataru među kućanah.

STUDENI

Studenomu od tuda je ime
jer studeno on izdaje vrime,
dok iziđeš napolje, prid ustih,
on ti odmah i ćut svoju pusti.
Odmah, rekoh: što tko većma diše
to se diže prid njim magla više,
ele, zato ne plaši se toga
jer te vani još čekaju mloga
koja ih učinit ne ktija,
il' te koje priče dilo zbija,
ili vrime ne pristade k tomu,
ali tvomu potribna su domu.

Ovi misec od zime zove
se studeni, koja š njim
nastaje;

ali je se bojati ne valja
- na posao koji te još
čeka.

I. Što se u polju radi

U studenom, ako se ne mrzne,
i mraz jako mekote ne przne,
žito koje jesenjom zaosta,
sada sij, od njegov rodna rana posta.
Teške zemlje, koje su halužne,
slabe k plodu, i gledat su ružne,
takve ni k čem ne pristaju drugom
već: zob njima da siješ za plugom,
što im fali đubreta, novine
od zemaljske to ti se zamine.
Al' ni k zobi drugačje ne valja
veće čemen plug kad joj povalja;
to prid smrzao zato gazde čine,
da haluga š nje od zime gine,
i da smrzlom postane ti krka,
drugač zobi neće bit ni brka,
kad prolicem nju iznova oreš
onda zobi nadati se moreš.

Žito još se more sijati,
ako nije zemlja smršla.

Žilave zemlje za zob
pristaju, kad se jesenas
do smršli pooru,
tako se čiste od trave,
i krke budu za prolitno
podaranje.

II. Što se u brdu radi

Gdi su loze u visokih brdi,
nad nje zemlju naš čovik ne tvrdi,
jerbo riđe dogodi se, kada

U brdu, premda riđe
zebu vinogradi, osobito
stari, dobro jest, ako

nje suhomraz u štetu savlada;
od nje staro sigurno je panje,
jere zima njem' nauđa manje.
Al' i brdo, i nizine hoće,
da se ovo čim pokrije voće,
barem glave od trsovah gdi su,
da pod zimu otkrivene nisu.

se kolikogod panjevi
pokriju.

III. Što se u bašči radi

C. Od obaranja i sičenja drvja

Kada nakraj studeni izlazi,
tja, sičnja do svršetka pazi
vrime, doli kad se misec slaže,
onda ti se građu sići kaže
koja, jerbo u njoj soka nije,
dugo trpi i lako ne gnjije.
Drva cipat potriba te žuri,
sad već jer se glavnja u peć turi,
al' nek duža ne bude od zjala,
jer je s vatrom pogibilna šala,
i teb' zato daj za vatru ciplje,
da se družče nad glavnjom ne stiplje.

Vrime građu sići na
opadanju miseca;
Zašto sada?

Kratka drva za peći,
radi pogibili vatre
preporučuju se.

IV. Što se oko marve i živadi čini

A. Okolo marve

Zima marvi sad najveće udi,
zato kućni nek brinu se ljudi,
da dvi prije, dvi posli nedilje
za Božićem marvi krmu dilje
i da (kako već gori govorih)
sad se marva baš uredno dvori.
Kljuse koje poteže hamište
dobre rane sad najbolje ište.
Da što š njega put i zima dere,
ono dobre od rane pribere.
Konjma katkad divlji pelin meći
s ranom, dio nje nek bude veći,
s tima soli još primišaj malo
ne bi l' konjma bolju snagu dalo,
tko za kuću dojne drži krave,
nek' po polju sad ne traže trave,

Kad je najpotribnije
marvu goniti?

Kljusad vozeću dobro
raniti valja.

Divjeg pelina i soli malo
s ranom konje osobito
kripi.

već nek idu u suho s' mećave,
jer nje poljem suhomrazi dave,
ili kući ukidaju mlika,
praznim poljem kad jih stoji rika;
zato krave nek' u suhu stoje
i razložno nek se sijenom goje,
nek' kad mlakog popiju napoja,
k tom nek' višta je kućnica tvoja.

Dojne krave neka su sada
u suhu,

neka se rane sijenom i
napojom.

VI. Što se glede zdravja paziti ima

Studenoga zima se u tilo
vuče, makar i najjače bilo.
Nju osite ljudi i živine,
svašto kada prizebe, razgine.
Zato valja nastojati da se
svak odije, i što metne na se:
da ne čini kupališta vruća,
da ne bude prigrijana kuća,
da toplima jedžeci se rani,
da gibanjem bolesti se brani.
To ću reći: ne sidi u sobi,
u njoj, grijuć, čovik nemoć dobi.
Veće hodaj, prigledajuć polje
marvu, blašče - i bit će ti bolje;
ako ništa, od klinaca grablje
pravi, kako ruki su ti laglje:
polak klina u jednu stran tuci,
polak pako u drugu provuci,
prvim gori brkove zavijaj,
a drugima brke doli svijaj,
u polak jim usadi držalo,
kako k ruki bi dobro pristalo
njima s drvja gusjenice čisti,
žene, momci i kućani isti.

Za uzdržat zdravje valjalo
bi da je sada svako
čeljade odiveno.

Rastrešenje života i u
zimi valja za zdravje.

Alat kojim se mogu
gusjenički zavoji s voća
skidati.

PROSINAC

Naši vele, što sunce *prosiva*
da *prosincu* otud ime biva,
jerbo kada je uredna zima,
tad svaki dan skoro sniga ima.
Il' se biju snigovni vetrovi,
njeg' noseće vodi misec ovi,
il' prid mrazom zbijaju se magle,
koje jesu na bolesti nagle.
Otkudgoder tko *prosinca* hoće,
to je meni sve jednako voće,
što li sunce sad ritko *prosiva*,
mlogi danak kad brez njega biva?
Što li stariji sada žene mlade,
jer u polju svi oblito rade?
Litos koji i žanju i kose,
sada oni sebi druga *prose*,
prose, rekoh: jer ženitba sile
neće, nit' se silovani mile.
Kad je s voljom, drug druga podnosi,
premda kruha jedan s drugim prosi,
a kad nije, tad ljubav od zime
ima narav, pak prima i ime,
koju kune, tko bos hodit mora,
i gol, njojzi nije većeg ukora.
Tako kunu rad ladne ljubavi,
koje sila u ženitbu stavi,
ali ator ili mloštvo blaga,
ona mlogom nije ženitba draga
zato svakog razložna sloboda
u *prositbi* neka druga voda.

Prosinac more se zvati
ovaj misec i od ritkog
prosivanja sunca,

i od prosidbe ili prošenja
druga u ženitbu. Malo
svrhu ove riči: *prosim*.

III. Što se u bašči radi

C. Od obaranja i sičenja drvja

Za peć sici i ognjište drva
kad jih imaš na drvniku mrva,
jer se često prosinac obori
na mećavu i put se zatvori;
ako li je još prosto vozivo,
bit' za vratih sikiri je krivo,
njom, u šumu ponesavši, ori

Drva za vatru

drvo, što je za građu, obori;
meseć pazi, kako rekoš prije,
sić jer građu svagda dobro nije.

i za građu u vrime siku
se.

IV. Što se oko marve i živadi čini

B. Oko živadi

Dobro valja prigledati pčele,
jer na sunce vazda ići žele,
sad jim ono donosi pomora,
stog nek' kućnik nje dobro zatvora.
Koje su već oslabile vele,
one ranu od kućnika žele,
a sve žele branit se od gada,
miš il' pauk da je ne savlada.
Živad sva se sad vlada onako,
kako rekoš studenog, jednako,
ranu s pićem njoj nosi u zgrade,
al' to valja baš da žene rade.
Koja toga seb' ne žali truda,
dugo nije ta brez jajca uda,
iz kog ranog, il' rane živadi
skupe novce od varošca vadi.

Pčele se čuvaju u zatvoru;
slabe rani kućnik,

a sve čuva od miša i
paučina.

Živad se vlada kako u
studenomu je rečeno.

VI. Što se glede zdravja paziti ima

Zdravju ništa ne udi toliko
nit' što tako ukine ga priko
koliko će nerazlog života
kvar je zdravju i mloga grihota.
Piće mlogo, san mlogi ukida
zdravje - velik i kvar duši prida.
Jer proždrlost i linost su grisi,
kojih radi k Bogu pristao nisi,
zarad toga človičku je triznost
potribita - u dvi ruke vridnost:
ona duši pak i tilu štedi,
i čovika baš na pravac redi.
A linosti lik je poslovanje
tilom gine poslen čovik manje,
nego koji za dilo ne mari,
on linošćom dvostruko se kvvari,

Što kvvari zdravje?

Triznost,

i poslenost dvostruko
osobito svakom valjaju.

prvo: zdravje (od kog što je bolje?)
po njoj gine, brez noža se kolje,
kako voda koja ne otiče,
u seb' trune jer s' nikud ne miče.
Drugo: kuća u ništo propada,
kad kućanin linošćom se vlada,
kad je mrsko na posao se dići,
ili dužnost naslidovat ići,
jer Bog svašto za posao dili,
njem se trudba čovičanska mili.
Bog je isti u raju radio,
kad čovika stvoriti je ktio.

ZAVRŠAJ POSLA

Kućnik dvima načini postaje,
to potriba njegova izdaje:
on kad ne zna, zalud su pomoći,
kućom vladat nije neumnom moći.
Ako l' i zna, a pomoći nije,
njemu kućni napridak se krije.
Otkud znaš čim kućništvo se vlada?
Iz dvih stvari ono ti se sklada:
viština je i *pomoć* od ljudi,
brez tog dvojga zalud se tko trudi.
Svako znanje načinja, zanata,
zanat pako tribuje alata. (...)
Zakon steže čovika u slogu,
brez njeg vidiš nečovičnost mlogu,
zakon dušu i poštenje veže
i čovika k dužnosti priteže,
tako da tko zakonu se krije
on ni čovik zvati se ne smije.
Davši štogod u pamet od toga,
po čem mladež poznavat će Boga,
stariji neka i zakona dila
njoj nastoji učiniti mila,
ukazujuć da nitko prost nije
dotle činit, da što hoće, smije,
već da jesu uredbe starijih,
nje pristupiti i najmanje jest grih,
za kim ide: pokaranje, šteta,
red koja ti u kućinstvu smeta.
Onom pako što se zapovida,
kad se posluh i svršenje prida
slidi: fala, kripost se dobiva,
po posluhu sve napridno biva.
Ova kućnik kad često ponavlja
bogoljubstvo nek i red upavlja:
kućnik, reko, ili starešina,
il' sinovca, il' imao sina
ili kćere, snahe i jetrve,
neka tira na molitvu prve.
Nje nek slidi sva druga družina,
u tom nikad nek nije promina;
već u jutro i u večer kleče,

Iz dviju stvari kućništvo biva.

Što valja zakon u kućinstvo?

Dila zakona:

Uredbe starijih i zapovidi
pristupiti jest grih, nosi
pokaranje i sramotu.

Red koga kućnik sa svojima
u izvršenju Bogoljubstva
kakvi red i kada držati
mora.

nek molitva od sviju se reče,
i to na glas! - Nek jedno napridu
moli, drugi pogovarat idu.
Zatim nek se na posao dile,
brez molitve razić se ne smile
baš ni stare žene kućanice,
jer su one za odranu dice.
A kad svetac il' nedilja pade
kad se dila poslana ne rade,
onda kućnik opet dužnost ima
red u crkvu zapovidat svima,
gledajući da tko ne ostaje
po linostnom izgovoru taje.
Koji misu i pridiku čuše
(budać da je prva briga duše
svakom, koji zakon Božji ima,
po njem dobra sveg napridak prima)
neka one, koji kod kuće biše,
il' za marvom od jutra hodiše,
sad promine, a kućnik nek tira,
da se svako na večernju zbira.
Božjeg ondi što nauka čut će,
neka ono kazuje kod kuće,
tko najbolje što u pamet pobra.
Ta bi bila baš uprava dobra,
koja bi se zapodigla tako,
kad bi dite štit učilo svako,
samo tisak domorodnih slova
ne b' danguba duga bila ova!
A kućnikom s tim bi laglje bilo
kad bi muško, a i žensko, štilo
tako b' mlađi učili jednako,
znali nauk i veliko svako,
molitve bi sve išle upravo,
i u crkvi pivalo se zdravo.
Zato meštri žele se po selih
svaki slova da dićici veli:
da ju uči štit, molit i pivat
uz to dužan crkvu posluživat
i vladat se na starijega riči.
Mloga tim se već općina dići.
Mloge zemlje tu sriću imadu,
zato nauk bogoštovni znadu,
zato Božja dobro ide služba,
i kućanska uredna je družba,
zato svaki uljudan se vidi
svaki zanat i vištinu slidi.
Tom je uzrok što kod onih ljudi

U svetac i nedilju red u crkvu.

Kako bi se ovi velevridni
red kod nas uvesti mogao?

Seoski meštri,

Zajedno službenici crkveni

k nauku su sviju složne ćudi:
niti muško, ni žensko ostaje,
koje otac na nauk ne daje;
učit štiti svog jezika slova,
dici prva jest zabava ova,
kad nauče, i veće su višta,
njim ne moreš prigovoriti ništa,
jer su kroz to svakuda pristala:
na vojničstvo, i knjige se dala,
na zanate i na trgovine
i u ničem njim vridnost ne gine.
Jer kad mladež pitomi se tako,
prikladna je već za stanje svako:
zna poštovat i poslušat stare
(za što dica baš naša ne mare)
Znade činit što mu stariji reče
ono odmah i na posluh teče,
znade služiti Bogu i općini
(naša mladež to odmah ne čini)
jerbo divja brez straha, brez znanja,
starima je tim briga najmanja.
a kad bude da se na što dade,
dite muku, a oni imade
koji mora što činit od njega
često gubi trud od posla svega.
*Jer tko pruta izmlada ne svojje,
veće on savit vrstan motku nije.*
Tako: tko će urediti kuću,
ima čeljad za posao vruću,
tko će da mu je uputna družba,
i da svaka uredna je služba,
koja Bogu i općini ide
s jednom ričjom - da kućani vride,
oni neka započme odprva
(zlo kom ovo dosad biše mrva!)
neka, reko, priuzme kućane,
da se svaki za zakonom gane,
da se uči svako, koje živo
Bogu služiti, a ne ić na krivo,
da se svako svomu stanju višti:
dite, stariji, i gospodar isti!
Nek on drži sveg ovoga reda
on mu ići naopako ne da,
dobar izgled i dobro počeće
nikad kuću opustiti neće,
već će ići sasvime uredno
složna čeljad kano da je jedno.
Dat će Bogu što od njih Bog hoće,

Dobar običaj drugih naroda
i korist od njega.

caru carsko! - što j' od višje tko će
uživati, nego koji trude?
Dakle: nek jim probitačno bude:

SVRHA.

Rječnik

atar (mađ.) – hatar, kraj, predio, kotar
ator (tur.) – hator, naklonost, ljubav, volja

baguda (tal. *baco*) – buba
baran – rasplodni ovan ili jarac
basulj – vrsta svinje
benluk – duga ženska donja haljina
bez – platno
bidan – bijedan, jadan
biliga – biljeg, znak
bižac – onaj koji bježi
bo – jer
borovica – vrsta zimzelenog grma (*juniperus communis*); pripisuju mu se ljekovitost svojstva
bostan (tur.) – vrt, voćnjak
brdo – vinograd (pored običnog značenja)
bunište – mjesto gdje se baca smeće

čemen (tur.) – "zemlja puna žila od trave" (Ak. rj.)
čordaš (mađ.) – govedar ili svinjar

ćurak (tur.) – kožuh

dio – stavio (od gl. *diti*, *divati*, djeti, djenuti)
divati – staviti, metnuti
divjaka – divlja jabuka ili kruška
dnevokradac – danguba
drago – skupo
drinjina – drenjina, plod drena
družba – obitelj
dronik – spremište za drva
duditi – lijeno stajati, mirovati
dvojačiti – preoravati, po drugi put orati

džilit (tur.) – koplje bez gvozdrenoga šiljka

đaćki – latinski

fat – hvat, sežanj, stara mjera za duljinu

ganuti se – pokrenuti se, pomaknuti se
glasomir – akcent, naglasak
glavina – osovina na kolima
godba – njega

haluga – korov; *halužan* – obrastao u korov
ham, hamište – dio konjske opreme za prezanje pred kola, orma
hinad (tur.) – svađa, inat
hintov (mađ.) – kočija

isrknji – bližnji

jedžek (tur.) – jelo
jid – jed, otrov
jilo – jelo

kaštriti – kljaštriti, podrezati
kalaj – kositar
kalamiti – kalemiti
kalotine – nasjeckano suho voće
kina – trud, muka, kinjenje
kolinac – vrsta biljke, preslica
kolje – kolci
kom (grč.) – trop, drožde, ostaci od već isprešana grožđa pripravljenog za pečenje rakije
komarnik – mrežica
kopar – začinska i ljekovita biljka
križaline – krumpir
krk – rahao
ktija – htjede
kućanka, kućnica – domaćica, gazdarica
kućništvo – domaćinstvo, gazdinstvo; gospodarstvo, ekonomija
kukinja – plod biljke trnina

lala – tulipan
lašnje – lakše
lemeš – oštrica pluga koja kopa
litina – ljetina
liže – liježe
lug – pepeo

mah – mahovina
majoran – mažuran, vrsta cvijeta
marjaš – sitni novac s likom bogorodice
mekota – meka zemlja; livada, oranica
mezdrovit – pridjev prema *mezdra*, kožica na mesu
mezivo (mađ.) – polje, livada
mititi – nagraditi (pored običnog značenja)
mladik – mlado lozje u vinogradu
mlivo – ono što se melje, brašno
mosurati (tur.) – glagol prema *mosur*, kalem; namatati
muzga – mrlja

nabaška – napose
nadilje – nadalje, dalje
naduh – smrad
nauprav – ispravno
naslidovati – ugađati, slijediti
neposlen – lijen, nevrijedan, besposlen
nesnaga – nečistoća
nikošnji – nekadašnji
noške – škare

obaliti – srušiti, oboriti
obterašiti – opteretiti
odlučiti – odvojiti (pored običnog značenja)
ogrutnost – kiselost, oporost
ogužati – oklijevati
općinski – općeniti
opliti – oplijeviti
oroz (tur.) – pijetao, kokot
osce, ošce – deminutiv od oko, okance
otarak – stolnjak, ubrus

parok – župnik
pavuljice – ovdje: paperje

pedepsa – kazna
pendžer (tur.) – prozor
pipa – "nekakva kokošja bolest" (Broz-Iveković)
pitvina – piće, napitak
plastiti – stavljati sijeno u plast
platnica – daska
plisanj – plijesan
pliva – plijeva, ono što se isplijevi
počće – početak, počelo
podaranje – oranje, preoravanje
podarati – preorati
podne – jug (pored uobičajenog značenja)
podnevac – južni vjetar
podsad(a) – okot, rasplot
pomlja – pažnja, pozornost
posije – mekinje
poslen – vrijedan, marljiv
praćak – prakljača, "drvo (kao mala lopatica), što žene lupaju njim košulje kad peru"
praznište – praznina
pridika – prodika, propovijed
prilika – sličnost
prisan – prijesan, sirov, neprerađen
prisnoća – sirovost, presnoća
pristati – prestati
priterašen – preopterećen
priterašiti – preopteretiti
prošasti – prošli
przna – nečistoća
przniti – kvariti
pulati se – pomaljati se
puštenica – loza posađena na određeni način, puštanjem izdanka, grebenica

rana – hrana
rast – hrast
razlog – razum
rukodilac – obrtnik, rukotvorac
rukodilja – obrt, rukotvorstvo, vještina

sina – sjena
sirće – ocat
sitva – sjetva
smiri – smjeri, namijeni

smočan – začinjjen; ukusan, sočan
smočiti se – zasititi se
stabka – stabljika
stepnica – stupa, posuda za tučenje maslaca
stiplje – utopljava
straniti – odnijeti, odstraniti
strilar – strijelac
sumbul – zumbul

šetina – četina
štiti – čitati
štranjga (njem.) – uže, konopac, podvodac

terašan – težak
tinuti – mrznuti
tiši – utišava, smiruje
trh – teret
tušiti – tišati
tuzga – talog, prljavština

uborak – ono što je ubrano
udljiv – škodljiv, štetan
uljište – košnica
utvora – maska

uvratina – neobrađeni dio oranice u uglovima, gdje su se konji ili volovi okretali

valjuga – "oblo terašno drvo, koje na stranah na gvozdjenih peticah po oranju protežene, da grudje taže" (J. S. Relković)

viće – savjet; vijeće
višt – vješt

zabava – prigovor, pogreška (pored uobičajenog značenja)

začeti – početi

začinba – začim

zaklisiti – urezati, podrezati, odrezati

zamit – zametak

zamitati – zametati, nicati

zatušiti – utišati, utoliti

zjalo – otvor

zlamenovati – značiti

zučiti – zujati

žioka – drvena letva, mala greda